

**A FÖLDOSZTÁS ÉS A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSE
NAGYSZÉNÁS KÖZSÉGBEN**

Doktori disszertáció

**Mayer Gyuláné
Hódmezővásárhely
1969.**

A MEZŐGAZDASÁG PROBLÉMÁI AZ UTÓBBI ÉVTIZEDEKBEN

A mezőgazdaság az anyagi termelés egyik ága, amely élelmezési célra, vagy ipari felhasználásra növényi és állati termékeket állít elő. Az emberiség történetében mindig fontos szerepet játszott már az első nagy munkamegosztástól kezdve, és napjainkban is. Az egész világ lakosságának még ma is több mint fele mezőgazdasággal foglalkozik.

Az anyagi termelés más ágaitól jelentősen különbözik abban, hogy

- a./ nagymértékben függ meghatározott természeti adottságoktól /talaj, domborzat, éghajlat, időjárás/,
- b./ termelési folyamatainak időtartamát és szakaszosságát nagyrészen az évszakok változásai és az élő szervezetek táplálkozásának, növekedésének és szaporodásának törvényszerűségei szabják meg.

Ebből adódik, hogy mezőgazdasági termelés nagyobb mértékben elsősorban ott folyik, ahol erre a kedvező természeti adottságok megvannak. Az adottságok az emberi történelem évezredei alatt természetesen változtak. Az ember az első csontkapa és faeke alkalmazásától kezdve beleavatkozott a természet munkájába. A korábban terméketlen domboldalakot termőfölddé varázsolta, kiszáritotta a betegségeket árasztó mocsarakat, csatornákkal hálózta be a száraz sivatagokat, többszörösére növelte az egyes növény- és állatfajták termelékenységét. A földművelésre alkalmas és arra alkalmassá tehető terület azonban korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre. Egyes országokban még lehetőség van arra, hogy újabb és újabb területeket vonjanak be a művelésbe,

mint például a Szovjetunióban -, de az emberi szükségletek kielégítéséhez szükséges mezőgazdasági termények mind nagyobb mennyiségű előállítása a már művelés alatt álló területek fokozottabb hasznosítását követeli meg.

Az emberiségnek az az alapvető érdeke, hogy az anyagi termelés minden ágában termékbőség legyen és ez a bőség az ember állandóan növekvő szükségleteinek a kielégítését szolgálja.

A mezőgazdasági termelés mindkét ágában: a növénytermesztésben és az állattenyésztésben egyaránt lehetőség van arra, hogy azonos területen többszörösére emelkedjék a termelés.

A talajjavítás, a növény- és állatnemesítés eredményeként az utóbbi évtizedekben jelentősen megnöttek a termésátlagok, illetve hozamok. A terméseredmények növelésében nagy szerepet játszott a mezőgazdaság gépesítése.

A gépek alkalmazása meggyorsította a munkafolyamatokat, mélyebb talajművelést eredményezett, megkönnyítette a mezőgazdasági dolgozók munkáját. Jelentős munkaerőt szabadított fel a falvakban, lehetővé tette, hogy nagy tömegek térjenek át más munkaterületre.

A mezőgazdaság két fő ága közül alapvető a növénytermesztés, m e r t

- a./ az emberi táplálkozás fő anyagait szolgáltatja,
- b./ az ipar számára az ipari növények termesztésével fontos nyersanyag-forrást biztosít,
- c./ a fejlett állattenyésztésnek is előfeltétele, mert biztosítja, hogy az állatok kellő mennyiségű és minőségű táplálékot kapjanak.

Az állattenyésztés - bár másodlagos - nagymértékben visszahat a növénytermesztésre. A növénytermesztést istállótrágyával és a kevésbé fejlett gazdaságokban vonóerővel látja el. A gépesítés előrehaladásával fokozatosan elveszíti az utóbbi szerepét, mind nagyobb mértékben az a feladata, hogy termékeivel a fontos élelmiszerek és az ipari nyersanyagok mennyiségét növelje, valamint a talaj tápértékének növeléséhez szükséges szervesstrágyát biztosítsa. E célok megvalósítása érdekében az állattenyésztésben is fokozottabb mértékben kell hasznosítani a tudomány eredményeit, ki kell válogatni a legjobb fajokat, a helyi adottságokhoz alkalmazkodva kell kialakítani az állatállományt.

Mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés akkor képes a nagyobb termékbőséget biztosítani, ha a lehető legnagyobb mértékben gépesített a gazdaság, ha a természeti jó adottságok mellett megvannak a szubjektív feltételek is. Jó szakemberek, hozzáértő vezetők és lelkiismeretes dolgozók nélkül a legjobb természeti adottságok mellett sem lehet jó eredményeket elérni.

A gépesítést, a kellő számú és minőségű szakember biztosítását azonban csak a nagyüzemi gazdaság képes megoldani. A világ valamennyi országának mezőgazdaságában utat tör magának a nagyüzemi termelés, az egyes országok társadalmi berendezkedésének megfelelő formában. A magántulajdonon alapuló gazdaságok közül a kisbirtokok fokozatosan tönkremennek, a kis földparcellákat elnyeli a nagybirtokok. Az Egyesült Államokban a második világháború óta a kis mezőgazdasági farmok ezrei tűntek el, átadva helyüket a modern gépesített nagy farmoknak. A világhírű német közgazdász Fritz Baade szerint a farmok száma 1920-ban 6 és fél millió volt, 1954-ben csak 4,8 millió. "... az igazi farmok száma nem több, mint 3,5 millió. A farmok számának csökkenésével elvá-

laszthatatlanul együttjárt a farmok átlagos nagyságának erőteljes növekedése. Különösen szembeszökő mértékben szaporodtak a nagyon nagy kiterjedésű farmok. 1920-ban csak 67 000 farm volt az Egyesült Államokban, amelyeknek területe meghaladta a 400 hektárt. 1954-ben az ilyen farmok száma már 131 000-re, azaz majdnem duplájára emelkedett. " 1

A gazdaságok területi növekedése és számának csökkenése a mezőgazdasági dolgozók létszámának csökkenését vonta maga után. A létszám csökkenés a mezőgazdasági munkában maradt dolgozók munkájának intenzitását, a termelékenység emelkedését eredményezte. Közvetlenül a második világháború után mintegy 12-13 millió ember dolgozott az Egyesült Államok mezőgazdaságában, 1960-ban már csak 6,5 millió. Az amerikai tudósok becslése szerint ez a szám a századfordulóra tovább csökken, s csaknem 3,5 millió ember munkája elegendő lesz a mezőgazdasági munkák elvégzésére. Az a nagyarányú számcsökkenés nem eredményezi a termelés csökkenését, inkább ellenkezőleg. Századunk elején egy mezőgazdasági dolgozó munkája 7 ember táplálására elegendő terméket eredményezett. 1930-ban 10, 1960-ban pedig már 25 embert látott el az amerikai mezőgazdaság egy-egy dolgozója. Előreláthatólag "2000-ben egy mezőgazdasági dolgozó 70-80, sőt talán 90 embert fog táplálni." 2

A mezőgazdasági termelés ilyen nagymérvű termelékenység - emelkedését természetesen csak a legmodernebb termelési technika alkalmazása, a gazdaság komplex gépesítése tette és teszi lehetővé.

A birtokok területének növekedése és a művelésükkel foglalkozó dolgozók számának csökkenése az egész világ mezőgazdaságára jellemző. A kapitalista országok többségére és a szocialista országok mindegyikére jellemző a mezőgazdaságnak az ilyen jellegű átalakulása.

Az egyes területek mezőgazdasága specializálódik, csak egyes növényfajták termesztésével és néhány állatfajta tenyésztésével foglalkoznak. Nagyobb termelékenységet érnek így el, nagyobb tömegben, olcsóbban állítják elő az egyes áruféleségeket. Ezt a specializálódást a vásárlók igényei is megkövetelik. Egyes országokat a fejlettebb országok kényszerítenek arra, hogy monokulturális termelést folytassanak. A volt gyarmati és félgyarmati országok gazdaságára különösen jellemző az egyoldalúság. Csak az anyaország nyersanyag igényeit kellett és kell kielégíteniük.

A termelés specializálódása azonban nemcsak a fejletlen országokra jellemző. Magukban a fejlett gazdasággal rendelkező országokban is kialakulnak egyes körzetek, egyes területek, ahol csak bizonyos termékeket állítanak elő. A magasabb termésátlagok elérése ezt törvényszerűen igényli. Az éghajlatnak, a talajnak, a dolgozók szakképzettségének megfelelően választják meg a növény- és állatfajtákat. Vannak olyan falvak nagy városok közelében, amelyek kizárólag ipari nyersanyag termelésre / például kender, cukorrépa/ vagy zöldségtermesztésre rendezkedtek be. Megint más községekben, gazdaságokban csak az állattenyésztés, ezen belül is csak például a juftenyésztés, vagy a szarvasmarhatenyésztés fizetődik ki. Nagymértékben befolyásolja a specializálódást a felvevő piac, a városok közelsége, a szállítás milyensége is.

A tőkés országokban a mezőgazdasági nagyüzemek kialakulása és megerősödése a kis és törpe birtokok teljes tönkretelvése, a birtokosok földönfutóvá tétele árán megy végbe.

Jelentős termelési eredményekre képes a magántulajdonon alapuló mezőgazdasági nagyüzem, de a termelési eredmények elérésének célja nem a dolgozók helyzetének javítása, a nép igényeinek fokozottabb kielégítése, hanem a tulajdo-

nosok vagy bérlők jövedelmének fokozása. Bizonyosága ennek az a tény is, hogy a profitáron el nem adott termékeket nem adják el olcsóbban, hogy a kevés pénzü emberek vagy a szegényebb országok is hozzájussanak, hanem inkább a tengerbe öntik vagy kazánfűtésre használják.

Magyarországon is előfordult a két világháború között, hogy míg milliók éltek kukoricamálén, rozs - és árpakenyéren, a nagybirtokosok megfestették a búzát, mert nem kapták meg érte azt az árat, ami megfelelő nyereséget eredményezett volna.

A kapitalista országok parasztjai családjuk valamennyi tagját munkába állítják, dolgoztatják látástól-vakulásig, hogy ideig- óráig fenn tudják tartani gazdaságukat. A gépesített nagybirtokkal szemben azonban tehetetlenek, napjaik meg vannak számlálva.

Egészen más módon és más céllal valósul meg a nagyüzemi gazdálkodás a szocializmust építő országokban. Itt a nagyüzemi mezőgazdaság megteremtésének az a célja, hogy a legfejlettebb tudományos eredményekre támaszkodva, a gépesítés fokozásával az egész társadalom állandóan növekvő szükségleteit a lehető legteljesebb mértékben kielégítő termékek bő választékát hozzák létre.

A szocializmusban a mezőgazdasági nagyüzemnek két alapvető formája van:

- a./ állami gazdaság,
- b./ termelőszövetkezet.

Az állami gazdaságokat a föld nacionalizálása, kisajátítása, részben megváltása útján többnyire az egykori földesúri birtokokból hozzák létre. Az állami gazdaság élén

az igazgató áll, aki az üzemegységvezetőkkel, ágazatvezetőkkel, brigádvezetőkkel és egyéb beosztású vezető emberekkel együtt, személyi felelősséggel irányítja a reá bízott gazdaság munkáját. Az ilyen gazdaságokban lényegében bér munkások dolgoznak, akik az általuk végzett munka mennyisége és minősége alapján garantált fizetést kapnak. A garantált fizetés mennyiségét nem veszélyezteti a gazdaság esetleges vesztesége, a természeti csapás. A tervezettnél nagyobb eredmény elérése mégis érdeke a beosztott dolgozóknak és a vezetőknek egyaránt, mert a kiemelkedő terméseredményekért prémiumot kapnak. Az állami gazdaságban a föld is, a gazdasági felszerelések és épületek is állami tulajdonban vannak.

A termelőszövetkezeti gazdaságok a korábban egyénileg dolgozó mezőgazdasági munkások önkéntes társulásai útján jönnek létre. Az állami gazdaságoktól eltérően itt a föld nem kerül állami tulajdonba, hanem a szövetkezeti tagok tulajdona marad. A szövetkezeti közös művelésben lévő föld örökölhető és egyes szocialista országokban el is adható.

"A termelőszövetkezet a tagok önkéntes személyi és vagyoni társulása útján létrehozott szocialista mezőgazdasági nagyüzem, amely

- a szövetkezeti tulajdon alapján, a közös és háztáji gazdaság összekapcsolásával, tagjai munkájával,
- a termelőszövetkezeti demokrácia rendszerében,
- a népgazdaság érdekeivel összhangban,

önálló szövetkezeti vállalatyszerű gazdálkodást folytat, megvalósítja a tagság társadalmi egységét és szocialista nevelését." 3

A termelőszövetkezetekben a földtulajdon és a földhasználat egységének megteremtése és fokozatosan a termelőszövetkezeti földtulajdon létrehozása a szocialista mezőgazdaság továbbfejlesztésének fontos előfeltétele. Ezt a célt szolgálja az 1967-es IV. törvény, amely szerint a tsz-tagok önkéntes alapon eladhatják földjüket a termelőszövetkezetnek. A szövetkezetben nem dolgozó földtulajdonosok pedig, - akiknek földjét a termelőszövetkezet műveli - kötelesek eladni földjüket a termelőszövetkezetnek, amely a föld aranykorona értékének megfelelően anyagi erejéhez mérten hat éven át egyenlíti ki a föld vételárát. Az így megvásárolt földterület a szövetkezet közös tulajdona lesz, a fel nem osztható vagyonrészt növeli.

" A termelőszövetkezet legfőbb testületi szerve a közgyűlés, amelyet a tagok összessége alkot.

A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik:

- a termelőszövetkezet megalakítása, az alapszabály megállapítása és módosítása,
 - a tagok felvétele, a kilépéshez való hozzájárulás és kizárás,
 - a vezetőség, az ellenőrző bizottság, valamint az elnök és az elnökhelyettes megválasztása, visszahívása, elmozdítása,
 - az éves termelési és pénzügyi terv, valamint az üzemfejlesztési terv főbb mutatóinak és a zárszámadásnak a jóváhagyása, illetőleg a módosítása,
- közös vállalkozás és szövetkezeti közös vállalat alapítása, a tsz. területi szövetséghez való csatlakozás, illetőleg kiválás, e szervezetbe a küldöttek megválasztása és küldött jelölése a termelőszövetkezetek kongresszusára,

- a termelőszövetkezetek egyesülésének, szétválásának és megszűnésének elhatározása." ⁴

A közgyűlések közötti felelős vezető a tagság által választott elnök. Az elnök beszámolási kötelezettséggel tartozik a közgyűlésnek, annak határozatait betartja és betartatja. Az elnök vezető munkáját a brigádvezetők, a szerződött szakemberek és a különböző alkalmazottak segítik. A termelőszövetkezeti elnök és az alkalmazottak díjazásáról a közgyűlés dönt.

Az állam folyamatos anyagi és erkölcsi támogatása révén, a tagság lelkiismeretes munkája eredményeképpen a termelőszövetkezetek évről évre erősödnek. Növekszik a közös vagyon, amely nem osztható szét és nem is örökölhető.

A szocialista nagyüzem mindkét formája alkalmas arra, hogy a nagyüzemi gazdálkodás adta lehetőségeket kihasználva fokozatosan növelje termelését, emelje dolgozóinak és az egész társadalom anyagi jólétét. A szocialista nagygazdaságok életrevalóságát, a kisárutermeléssel szembeni fölényét fényesen bizonyítják azok a sikerek, amelyeket a szocialista országok értek el a mezőgazdasági termelésben az utóbbi években. Az őszinte elismerés hangján ír a szovjet és a kínai mezőgazdaság hatalmas eredményeiről Fritz Baade a már idézett könyvében. "Az orosz gépgyártás gyorsan emelkedő kapacitása lehetővé tette, hogy a mezőgazdaságot meglepően rövid idő alatt traktorokkal, mezőgazdasági gépekkel lássák el1953-tól 58-ig 55,9 millióról 70 millióra emelkedett a szarvasmarhaállomány a Szovjetunióban. A sertések száma 33,3 millióról 48,5 millióra nőtt." ⁵

Ugyanebben a könyvben található egy ábra, amelyben a mezőgazdaság számára alkalmas terület északi határát tünteti fel a szerző. Erről az ábráról az olvasható le, hogy

a Szovjetunióban 1916-1955 között csaknem megkétszereződött az a földterület, amely részben a földforgás eltolódása, részben pedig a szovjet tudósok munkája, növénynemesítő tevékenysége eredményeként eredményesen művelhető. Az ötvenes években feltört szűzföldek termőre fordulásával ma már a Szovjetunió mezőgazdasága képes ellátni kenyérgabonával a hatalmas ország gyorsan szaporodó, egyre igényesebbé váló lakosságát. Az 1966-os gabonatermésből még eladásra is jutott. Kinában a mezőgazdaság kollektivizálása szinte csodákat művelt. Egyrészt óriási tömegeket vontak be a mezőgazdasági termelésbe, másrészt már az első ötéves terv időszakában megkétszereződött az öntözött terület. A kollektivizálás óta 30 millió hektárral növekedett az öntözéses művelés alatt álló terület, s maga a növekedés négyszer akkora, mint az Egyesült Államok egész öntözött területe. Az öntözés, az intenzív művelés eredményeként a kínai gazdaságban legnagyobb jelentőségű terménynek, a rizsnek a hektáronkénti átlagtermése az utóbbi tíz esztendőben 27 q-ról 46,5 q-ra emelkedett.

Nagyon érdekes adatokat közöl az 1965-ös Pártmunkás Zsebnaptár néhány kapitalista és néhány szocialista ország mezőgazdasági termésnövekedéséről:

"A mezőgazdasági termelés növekedésének indexe néhány szocialista és kapitalista országban. /1953=100/

S z o c i a l i s t a o r s z á g o k

É. V :	Magyar- ország:	Szovjet- unió:	Lengyel- ország:	Románia
1955	114	117	109	119
1957	113	136	121	119
1959	127	151	124	124
1961	121	159	144	136

K a p i t a l i s t a o r s z á g o k

É V :	Egyesült Államok:	Francia- ország:	Anglia:	Olasz- ország:
1955	103	105	101	101
1957	101	106	107	97
1959	111	112	112	110
1961	112	123	122	111

A két társadalmi rendszer országaiból kiragadott példák összehasonlításából kedvező kép tárul elénk. Valamennyi szocialista országban nagyobb ütemben fejlődött a mezőgazdaság a vizsgált időszakban mint az Egyesült Államokban és Olaszországban. Magyarország kivételével a szocialista országok jóval túlhaladták Franciaország és Anglia mezőgazdaságának fejlődési ütemét is.

A magyar mezőgazdaság termelésének kétszeri visszaesése az 1956-os ellenforradalom, valamint a hirtelen bekövetkezett szocialista átszervezés eredménye. Minden jelentős politikai változás érezteti hatását a gazdasági életben is. Azóta a mi termelésünk is felzárkózott a többi szocialista ország eredményeihez.

A fejlődés üteme természetesen nem azonos a termelés eredményességével vagy a termelés színvonalával. Az egységnyi területre jutó termésátlagok még nem mindenütt érik el a kapitalista országokban elért átlagokat, de évről évre kevesebb az elmaradás. Sőt, vannak olyan országok, amelyek már el is hagyták nyugati versenytársaikat.

Az Egyesült Államokban elért 16,9 q-ás termésátlaggal szemben Magyarországon csak 15,6 q volt az 1964-beni búzatermés átlaga, de Lengyelországban ugyanebben az évben 19,9 q-át, Csehszlovákiában pedig 24,6 q búzát takarítottak be hektáronként.

A szocialista nagyüzemek megteremtése, az egyes gazdaságok gépparkjának örvendetes növekedése, a szakemberek számának és szakmai felkészültségének alakulása, az öntözéses területek kiterjesztése, a műtrágya előállításának és felhasználásának meggyorsult üteme és még sok egyéb tényező arra a következtetésre vezeti a vizsgálódó embert, hogy a szocialista országok mezőgazdasága jó úton halad. Rövid időn belül sikerül elérnie fő célkitűzését, mind jobban kielégíti a lakosság növekvő igényeit a mezőgazdasági termények minőségét, mennyiségét, a felvásárlást és a fogyasztást illetően.

A nagyüzemi termelésből, a gépesítésből adódó munkaerőfelesleg természetesen nemcsak a kapitalista országok mezőgazdaságában jelentkezik, hanem a szocialista országokban is. A felszabaduló munkaerő a rohamléptekkel fejlődő iparban helyezkedik el.

Nálunk Magyarországon -, ahol hajlamosak az emberek a szélsőségekre - nem csupán a feleslegessé vált munkaerő vándorolt el a mezőgazdaságból. A gyorsan fejlődő ipar vonzása, a feleslegesen naggyá duzzadt bürokrácia, a sok nehézséggel induló termelőszövetkezetek taszítása óriási tömegeket készített a mezőgazdaság, a falu elhagyására. Több olyan szövetkezet van az országban, amelyben éveken át munkaerőhiánnyal küzdöttek. Erősen érvényesült a falvak relatív elnéptelenedésének és a városok túlnépesedésének tendenciája.

Elsősorban a fiatalok hagyták el a falvakat. A több és rendszeres kereset reményében a bányavidékekre, építkezésekre özönlöttek, segédmunkásnak, betanított munkásnak álltak, csak hogy ne kelljen a szövetkezetben maradniuk.

A szocialista átszervezés előtti és a közvetlen utána következő esztendőkből sok szövetkezettel szemben joga-

san merültek fel kifogások a jövedelmezőséget illetően, de ma már a legtöbb szövetkezetben megtalálja számítását mindenki, aki becsületesen dolgozik a közösben. A kezdeti bizonytalanságokat, meg nem értéseket leküzdötték a szövetkezetek dolgozói és vezetői. Az állam fokozatos anyagi és erkölcsi támogatásával, a szükséges szakemberek előteremtésével, a gépállomány erőteljes növelésével, a felvásárlási árak jelentős emelésével megnőtt a szövetkezeti tagok munkakedve és ennek eredményeként jövedelme is. A megerősödött termelőszövetkezetek a legtöbb faluban és mezőgazdasággal rendelkező városban vonzóerőt gyakorolnak az idősebb és fiatalabb nemzedékek képviselőire egyaránt. A korábbi években elmenekült parasztok egy része elindult vissza a mezőgazdaságba, a termelőszövetkezetekbe. Az idősebb emberek leginkább nyugdíjasként térnek vissza és vállalnak munkát a szövetkezeti építőbrigádokban, a fiatalabb visszatérők többnyire a megszorodott gépek vezetését, javítását vállalják el a termelőszövetkezetekben. Már sok közös gazdaság tart ott, hogy nem fogad be minden jelentkezőt, minden "vándormadarat", hanem csak azokat, akiknek a munkájától, a szövetkezet további fejlődéséhez szükséges lelkiismeretes tevékenységtől nincs mit félni. A nehéz, óriási erőfeszítéseket igénylő időkben helytálló tagoknak joguk is van ahhoz, hogy megválogassák az új tagtársakat.

Az idősebb emberek fokozatosan elmaradoznak a nehéz munkából. Termelőszövetkezeti vagy öregségi nyugdíjasként esetenként végeznek könnyebb munkát a közösben, éjjeliőrséget vállalnak, vagy csak a háztáji területen segítenek a család fiatalabb tagjainak. Az idősek helyére mind több helyen lépnek magasabb termelés elérésére képes fiatalok. Az országos méretekben uralkodó előregedési tendencia lelassul. A termelőszövetkezeti tagság életszínvonalának kedvező alakulása, a falu kulturális elmaradottságának fokozatos felszámolása egyre közelebb hozza a várost a faluhoz, a mezőgazdasági dolgozók é-

letkörülményeit az ipari munkás életkörülményeihez. Fokozatosan eltűnnek a város és a falu közötti ellentétek, csökkennek az ipari és a mezőgazdasági munka közötti különbségek. Megszűnnek azok az okok, amelyek egy időben arra késztették a parasztokat, hogy hűtlenek legyenek a földhöz, a faluhoz.

II.

NAGYSZÉNÁS KÖZSÉG RÖVID ISMERTETÉSE ÉS VÁZLATOS TÖRTÉNETE 1945-IG

A Révai Nagy Lexikon 14. kötetében a 244. oldalon ez áll:

"Nagyszénás nagyk. Békés m. orosházai j-ban /1910/
4670 magyar és tót lakos, vasutállomás, posta, táviró
és telefonhivatal."

Ezt írja az Új Magyar Lexikon:

"Nagyszénás: ötk. Békés m. orosházai j.L: 7440/1960/
Gépállomás, téglagyár. '89 fokos ártéziviz."

Ez a Nagyszénás a Szarvas-Orosháza vasutvonal mellett fekvő község az orosházi járásban. Hozzá tartoznak azok a külterületi részek, amelyeket a Helységnévtár /1962/ mint külső lakott területeket felsorol /Cifra, Dózsa Tsz, Geist földek, Kiscsákó, Kisszénási tanyák, Lajosszénás, Malmos, Mászáros földek, Mihálytelek, Pálmátér, Pollakovich föld, Rokkant földek, Sűrűsori tanyák, Sváb föld, Székes, Taraj, Vasutontuli tanyák/.

A községet északról Szarvas, keletről Kondoros és Csorvás, délről Orosháza, nyugatról Gáboros határolják. Egy kis ré-

sze nyugaton Csongrád megyével határos. A helységről a legrégibb említés 1403-ból való. Dr. Karácsonyi János "Magyarország ezredéves fennállásának ünnepére Békés Vármegye Törvényhatósági Bizottságának megbízásából" írott "Békés Vármegye története"⁶ című művében Müncheni oklevélre hivatkozik: "Ungarische Documente", amelynek másolata Gyulán van a Múzeumban. E szerint 1403-ban Zenaseghaza a gyulai uradalomhoz tartozó község volt, de nagyon kicsi település lehetett, mert az oklevél az utolsók közé sorolja. 1468-ban tizenegy szénási jobbágyszénási /néhányak a nevét is említik: Oláh, Nemze, Szabó, Bakócz, Kolompár, Szénási, Csiszár, Baka/ részt vettek Sopron falu feldulásában. Ez az első név említés a szénási jobbágyszénásiokról. 1471-ből ismert Szénás első birája Bánya Lukács, aki jelen volt a szentetornyai iktatáson.

Mátyás király idejében a terület Corvin Jánosé lehetett, mert utalás van arra, hogy Corvin János 1490 táján egyik hívének Várkonyi Mihálynak ajándékozta, de azután visszavette tőle. Nagyon harcias jobbágyszénásiok lakhatták akkoriban Szénást, mert Várkonyi idejében 1498-ban 41 idevaló jobbágyszénási Donáthtornyán erőszakoskodott. Köztük volt a bíró is Solyom Máté és az egyik esküdt Tarbó János. A többiek: Szabó, Vadas, Gyenge, Kajla, Tatár, Szőke, Tőzsér, Okri, Dienes, Belczi, Koros, Botos, Nagy, Ignód, Pazmad, Veleszi, Majos, Tok, Fodor, Polgár, Bacz, Tóth, Pap és Kis neveket viseltek./ Ezzel kapcsolatban Karácsonyi az Országos Levéltár diplomatikai osztálya okleveleire hivatkozik 20-701. /A község ma élő lakói között számosan vannak, akik a felsorolt neveket viselik, például: Szabó, Gyenge, Tatár, Fodor, Polgár, stb., - de arra vonatkozóan semmiféle családfa kutatást nem végeztem, hogy van-e ezeknek közül az őslakó jobbágyszénási familiákhoz.

Később Szénás Czibak Imre tulajdona volt, és ez alatt az idő alatt foglalták el a szénásiak a királyszénásiaktól "Nádas" és "Bodzás" nevű réteket.

Néhány adat az ezeröttszázas évek közepéről. Akkoriban elég nagy község volt Szénás. 1552-ben 47 lakosa volt, 1553-ban 42, 1556-ban 76, 1560-ban 81, 1562-ben 109, 1564-ben 91 kapu után fizettek adót. 1553-ban 26 forint füstpénzt fizettek. 1554-ben 11 gyulai köből búzát és 7 köből árpát adtak kilenced fejében. 1562-ben 72 jobbágnak volt itt vetése, 18-nak nem. A 72 jobbágy termesztett 404 kalangya és 2150 vontató búzát és 454 vontató árpát. 1559-ben K_{is} Lukács volt a bíró, utána Hegedüs Mátét választották meg, de nem fogadta el, inkább lefizette a birságot rászabott 6 forintot. Helyette Nagy Kelement választották bírónak.

A török defter szerint /számai nem azonosak az előbbiekkal/ 1557-ben 50 házból állott Szénás, 1559 elején 97 jobbágy és 20 zsellér család lakta. 1563-ban már 133 család. Az 1498-ban fölmerülő neveket a török defter is felsorolja, e szerint tehát a lakosság nem változott. A felsoroltakon kívül jellemző családnevek még: Arató, Borsos, Virágos, Kürtös, Szécsen, Sózó, Kemen-cefonó, Pincés, Tör és Csók. - Ezekből a nevekből egy sem fordul elő a mai szénás lakói között.

A török uralom idején Szénást a gyulai várhoz tartozó községekkel együtt Eger várához csatolták. 1572-ben Szénássy István nevű földesúr birtokába került. Szénássy követelése a jobbágysággal szemben igen súlyosak voltak. Megkövetelte a kilencedet, tizedet, ezenkívül a földesúr részére vessen minden jobbágy egy köből búzát és egy köből árpát, mindezen felül egy hétig tartó ingyen kaszálást, egy hétig tartó fahordást és harminc fél hordó bor kiárulását követelte.

Közben a jó minőségű szénási föld birtoklásáért - hiszen a nevét is azért kapta, mert igen jó széna termett a környéken, - pereskedni kezdtek az urak. A beiktatott Szénássy és annak a Várkonyi Mihálynak az örökösei,

akinek annak idején Corvin János ajándékozta a birtokot.

Szénás 1596-ban elpusztult. A pusztát a Szénássy örökösök birtoka maradt. 1720-ban a szegedi kincstári igazgató felbecsülte az egész pusztát 500 forintra és Harruckern János Györgynek adta át. Harruckern bérlőknek adta ki. Bérelték például egy részét 1718-45 között Mitrovics Illés, 1736-52 között a Győri Mészáros mesterek és mások. 1798-ban a Harruckern örökösök 1470 hold kivételével a gr. Károlyi családnak adták át, akiknek ezen a területen 19508-1200 négyszögöles hold földjük volt. Akkoriban az egész szénás területét legelőnek használták. Az 1470 holdat később gr. Károlyi György a szarvasi gr. Bolzától megvette /ugyanis ezt előzőleg a Bolzák vették meg Harruckerntől/.

A gr. Károlyi család - Karácsonyi szerint 1818-ban - más - nem egészen hiteles források szerint korábban - a mostani Mihálytelek területén a Kurtics ér partján 200 telekből álló kis napszámos falut alapított. Minden telek 825 négyszögöl belsőségből és 12 hold földből állott. A házak egészen körbe épültek, közre-fogták a belsőségeket. A gazdasági épületek a körön belül helyezkedtek el, itt tartották a jobbágyok állataikat. A települést Kerek-Kurticsnak nevezték. Az ásatásoknál talált nyomok szerint az emberek szinte putrikban laktak, sárházak voltak, cirok- és nádtetővel. Az összehúzó helyen állandó volt a sertésvész és a különböző betegségek. A földesúr eredetileg azért szoríthatta össze így a falut, hogy a jobbágyok ne tegyenek kárt állataikkal a termőföldeken. Kővágó István nagyszénási veterán írja: "Nagyszénás elődje Kerek-Kurtics volt. A nagyapámék ott laktak, onnan állt be Kossuth katonának 1848-ban".⁷

Károlyi György gr. 1854-ben a falut a mai Nagyszénás főutcájának helyére telepítette, a Kerek-Kurticsot pedig lebontatta. A község 1874-ben váltotta meg

magát Károlyi Györgytől, az akkori 107 /szintén 825 négyszögöles/ beltelket egyenként 150-150 forintjával, és 42, egyenként 5-1100 négyszögöles - holdból álló kültelket holdanként 180 forintjával. Első ismert bírája volt ennek a községnek Tóth Mihály. Jegyzője 1865-től volt; első jegyző volt Sirk Károly.

Szénás délnyugati részén 1850-ben 6 éves szerződés alapján Károlyi Lajos földesúr egy 31 családból álló falut létesített. Ezt Lajosszénásnak nevezték és megkülönböztetésül a nagyobb falut Nagyszénásnak. Lajosszénás mint falu 6 évvel később meg is szűnt, de Nagyszénás megtartotta a nevét, fejlődött és fejlődik tovább.

1890-es adatok a községről: határa 16 489 kat.hold. A lakóházak száma 325. A lakosság száma 2 817 fő. Ebből magyar 2 444, tót 363 és egyéb nemzetiségű 10 fő. Egy 1936-ban megjelent Békés vármegyei monográfia /felelős szerkesztője Márkus György/ a vallás szerinti megoszlást is feltünteti. E szerint vallásra nézve túlsúlyban a bevándorolt orosz-háziak utódai az evangélikusok 1 436 fő, 836 r. kat., 4 gör.kat., 14 gör. keleti, 206 ref. és 10 zsidó."8

A falu kezdetben 3 uccából állott: György /nyilván Károlyi Györgyről elnevezve/ István és Alajos utcák. Később épült a negyedik utca, az akkori békésmegyei alispánról Ambrus Sándor utcának nevezték. Az utcák ma is megvannak, a nevük más.

Idős emberek /Pál István és Zombai Ádám nyugalmazott tanítók/ visszaemlékezései a század-forduló életkörülményeire:

A majorokban a cselédek élete mai szemmel szinte elképzelhetetlen, nem is emberi. Nagy család lakott egy földes lakószobában, a szoba mindegyik sarkában egy-egy család. Egy nagy közös konyhából 4 ilyen szoba nyi-

lott, vagyis a 16 család asszonyai egy közös konyhán főztek. Nappal az uraságnak dolgoztak, késő este végeztek csak otthon a ház körüli munkát. A kicsi gyerekeket az anyjuk kivitte magával a mezőre. Gödröt vájt a földbe, abba tette játszani, hogy a gyerek el ne kószáljon. Hallatlanul egészségtelen volt a nedves föld. Nagy volt a gyermekhalandóság. /Nem csupán emiatt./

Zombai Ádám még 1924-ben is talált olyan putrit egyik majorban, amelyben négy család szorongott.

Nagyszénás külterületén Lajosszénáson 1892-ben létesült iskola, Pálmatéren 1893-ban.

1906-ban bő termés volt Nagyszénáson. Minden magtár tele volt gabonával. Ekkor szavazták meg az artézi kutak fúrását, elhatározták 2 külterületi iskola építését - Tarajon és Vasutmentén, a belterületen 3 iskola építését, a György utcában kettő, és az Uj utcában egy iskolát. Minden iskolában egy tanító működött. Ekkor voltak tanítók: Kéri István, Szollár Pál, Tomcsányi József, Alexai Anna.

1911-ben került Nagyszénásra Czabán Sámuel tanító. Szívesen tanította a gyermekeket, de a felnőtteket is. A népművelés terén nagy szolgálatot tett a községnek. Iskolájánál emléktábla hirdeti, hogy itt tanított és a kulturotthont is róla nevezték el.

A XX. század elején gyógyszerértár nyílt a községben Fischer nevű gyógyszerész vezetésével. Megépült a posta, orvosi rendelőt és lakást építettek. Két ovoda is létesült.

Még egy vonatkozásban visszatérek 1906 eseményeire. A Munkásmozgalmi Dokumentumok III. kötetében a 456. oldalon közli a Népszava 1906 június 12-i "Készülünk

a harcra" c. cikkét, amely többek között a következőket írja: "... ha a kormány indokolatlanul feloszlatja a földmunkások szövetségét a munkásság nem riad vissza a legerősebb fegyver alkalmazásától sem és politikai tömegsztrájkokkal fogja egyesülési és gyülekezési jogát megvédelmezni."

1906 június 17-én a munkások több vidéki városban népgyűlésen tiltakoztak a kormány tervei ellen és elfogadták a június 10-i budapesti népgyűlés határozatát. Sok várost és községet felsorol az ujság például: Arad, Budafoke, Debrecen, Kassa, stb.-és Nagyszénást is.

Nagy méreteket öltött az aratósztrájk Nagyszénás határában, egységesen, politikai érettségükről bizonyosságot téve harcoltak a nagyszénási aratómunkások jogaiért és magasabb bérért, a szerződéses 13.-14. rész helyett, 11. részt követeltek. /Ami azt jelentette volna, hogy minden learatott 11. búzakereszt az aratómunkásoké./

A Világsszabadság című lap július 21-i száma arról tudósít, hogy "Nagy erővel tört ki az aratómunkások sztrájkja a szentetornyai és a nagyszénási határban fekvő uradalmakban... Berthóty István dr. főszolgabíró Jeszenszki Miklós szolgabíróval együtt a mult hét óta folyton a határt járja... A munkások semmi körülmények között sem hajlandók addig dolgozni, amíg az elzárva lévő sztrájkoló aratókat szabadon nem bocsátják..."⁹ Ugyanis az említett cikk szerint: "Károlyi Mihály gr. Pálmatéri uradalmában 47, Károlyi Gyula gr. örökösei Malmosi uradalmában 54, gr. Bertchold Lipotné lajosszénási uradalmában 136, Székács István szentetornyai uradalmában 17 sztrájkoló fölött mondtak ítéletet 14 naptól 25 napig terjedő elzárást. Kővágó István veterán írja: "Az apám 1906-ban sztrájkoló lett. Elcsapták és megbüntették, pedig hat apró családja volt." ¹⁰

Hogy mennyire jelentős volt a nagyszénási aratósztrájk azt talán legjobban az bizonyítja, hogy amikor Darányi Ignác földművelésügyi miniszter Ferenc József királynak írásbeli jelentést tett az 1906. évi aratósztrájkáról, a következőket írja: "... legnagyobb arányokat öltött a sztrájk Nagyszénás és Békés községekben... Nagyszénáson tartalékmunkások gr. Károlyi Mihály és gr. Berchtold Lipótné birtokára küldettek..."¹¹ Azok a tartalékmunkások sztrájktrörök voltak, természetesen a sztrájktrör kifejezés a királynak küldött jelentésben nem szerepel.

Az első világháborúban 168 nagyszénási lakos esett el." ¹²

A község lakóinak száma 1920-ban 5294 fő volt." ¹³.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ÉS AZ ELLENFORRADALOM IDEJE- NEK POLITIKAI ÉLETÉBŐL:

Nagyszénáson 1919. március 21-én alakult meg a helybeli direktorium. Öt tagú direktoriumot választottak, mind mezőgazdasági munkás volt. A direktorium elnökévé Sinkovics Pált választották meg, titkár pedig Uhlár András lett. Tagja volt még az 5 tagú direktoriumnak Kunstár Pál, Pukánszki János és Kovács István Nagyszénási lakosok." ¹⁴. Rombolás, pusztítás a községben nem volt.

1919. április 7-én voltak a tanácsválasztások, amelyen először a magyar nép történetében: A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. sz. rendelete értelmében minden dolgozónak, nőnek, férfinak egyaránt, aki a 18. életévét betöltötte és a társadalom számára hasznos munkát végzett, választójoga volt.

Nagyszénáson /már korábban említettem, itt csak az összehasonlítás miatt idézem/: 1910-ben 4 670 lakosa volt, ebből választójogosult 1910-15-ben 385, - a lakosság

18 %-a, leadott szavazat 1919. április 7-én 896, tehát szavazott a lakosság 39 %-a. A Békés Megyei Munkás-, Katona- és Földmunkástanácsba Molnár Pált választották be." 15.

A Tanácsköztársaság megalakulása után rövidesen, már 1919 áprilisában Békés megye a román támadás miatt veszélybe került. A Hadügyi Népbiztosság által kirendelt katonai megbízott - Münich Ferenc - táviratban közölte, hogy a Körös-Tisza- Berettyótól keletre eső területek hadművelési körzetté váltak. /16.

A román csapatokkal szemben a Vörös Hadsereg 6. hadosztálya állt. Nagyszénásról 11 huszár, 4 tüzér, 61 gyalogos és 41 kiképzetlen személy vonult be a Vörös Hadseregbe. /17. A román támadásnak a Vörös Hadsereg egységei nem tudtak ellenállni, a megyét lényegében harc nélkül átadták. Nagyszénásra április 28-án vonultak be a románok.

A hosszú román megszállás visszaemlékezések szerint növelte a nyomort, mert a románok rekvirálták az élelmiszert, takarmányt és mindent, amit csak el tudtak vinni.

A román megszállás az ellenforradalom uralomra jutását eredményezte. Mint már említettem Nagyszénáson a Tanácsköztársaság alig több mint egy hónapig volt hatalmon, az ellenforradalmi törvényszék mégis 7 nagyszénási lakost Sinkovicz Pált, Uhlár Andrást, Pukánszki Jánost, Bikádi Antalt, Kunstár Pált, Kovács Istvánt és Szabó Gyulát ítélte el több hónapos börtönbüntetésre. /18. Az 1920-23 között végrehajtott "B" listázások során elbocsátották Schindlberger Albert, Botta Ferenc, Supkégel Aladár, Kéri József, Paulik Dóra, Zombai Ádám tanítókat, mert "szocialista" érzelműek voltak. /19.

Váradi Sándor /pártnyugdíjas, párttagságának kelte: 1931/

viszsaemlékezése szerint a világháború után elképzelhetetlen volt a nyomor a községben. Kenyeret árpából, kukoricából sütöttek, tüzelő nem volt. Az ellenforradalmi rendszer éber figyelme ellenére is volt a faluban munkásmozgalmi szervezkedés. Már 1926-ban Váradi Sándor, Glózik Pál és Glózik Mihály kapcsolatba kerültek Orosházán Dumitrás Mihály, Birkás Imre, Keresztes Mihály, Soós Gyula, Kónya Lajos elvtársakkal, akikkel azután állandó összeköttetésben voltak. Gyalog jártak be Orosházára, mert nem volt pénzük utiköltségre. Hetente kétszer vettek részt szemináriumszerű foglalkozáson. Majd 1926-ban megalakult Szociál Demokrata Párt befizető csoportja. Tagjai voltak: Váradi Sándor, Glózik Pál, Glózik Mihály, id. Sinkovicz Pál, id. Frák Pál, Huszár György. Részt vettek az Orosháza és környéke munkásmozgalmi megmozdulásaiban, a május elsejét tüntetésszerűen megünnepezték, lehetőleg ünneplőbe öltözve sétáltak az utcákon. A csendőrség 1930 május elsején megtiltotta a sétálást, /előtte éjszaka röplapokat szórta a házak udvarára./

1931. februárban alakult meg a Szociáldemokrata Párt helyi szervezete. Tagjai lettek a befizető csoport tagjai és még Rákóczi Pál és Fodor János. A szervezet helyiségét naponta látogatták a csendőrök, ezzel is megfélemlítve és távoltartva a tömegeket a szervezkedéstől. /20.

Egy jellemző epizódot leírok arról, hogyan akarta az ellenforradalmi rendszer minden eszközzel akadályozni a munkások szervezését. Váradi Sándor mondta el: A nagy gazdasági válság idején inségmunkára jártak, így is nagy volt a nyomor. Szervezni próbált az inségmunkán, a csendőrök érte mentek, megverték, bekisérték. Ez gyakran előfordult, nem is tűnt fel. De egy alkalommal dr. Lányi Márton, a község képviselője behivatta, föl-det ajánlott Váradinak, ha lemond a munkások szervezéséről... Nem mondott le. /26.

II.

2. FÖLDBIRTOKVISZONYOK A KÖZSÉGBEN

A II. VILÁGHÁBORU ELŐTT

1936-ban:

a község határa: 16 417 katasztrális hold.

Művelési ágak szerinti felosztás:

Szántó	12 963 katasztrális hold,		
Kert	196	"	"
Rét	9	"	"
Szőlő	19	"	"
Legelő	2 351	"	"
Erdő	179	"	"
Terméketlen ter.	700	"	"

A birtokok nagyság szerint a következőképpen oszlanak meg:

1000 holdon felüli gazdaság: kettő

- Berchtold Lipótné 1 869 kh.
- Festetich Sándorné gr. 3 525 kh.
- Ö s s z e s e n : 5 394 kh.
- ez az összterület 31 %-a.

500-1000 kh. között: három birtok.

- Bányaker.ev. püspökség 582 kh.
- Geiszt Gáspárné 630 kh.
- Janurik György és tsai. 781 kh.

50-500 kh. között: kilenc birtok.

- Ezek közé tartozott K. M₅száros Dánielné 233 holdja, Székács Józsefné 284 holdja, stb.

Ö s s z e s e n : 1 075 kh.

5 - 50 kh. között: 302 birtok.

- Ezek összterülete: 3 966 kh.
az összterület 25 %-a.

1 - 5 kh közötti törpebirtok: 2,935

- Ezek összterülete: 4 196 hold, a község
összterületének 26 %-a.

Ennek több mint a fele, 2 375 hold a "Nagyatádi" földreform során került kiosztásra. 1 200 törpebirtok keletkezett így, és 157 tanyát építettek. Ugyanakkor kiosztottak 544 házhelyet, amelyeken 1935-ig felépült 451 ház.^{/21}

A község határának talaját illetően megközelítően el lehet fogadni azt a jellemzést, amelyet az 1965-ben megjelent Orosházi monográfiában ír Darók József: "Ez a humuszban gazdag... talaj rendkívül jó tulajdonságú.... rajta szinte minden gazdasági növény jól fejlődik. Legjobban terem rajta a búza, árpa, kukorica."^{/22}

A 30-as években a szántóföldeknek mintegy 50 %-án búzát termeltek, s kb. a földek egynegyed részén kukoricát. A többi részén a földeknek a kisebb gazdaságokban csalamádét, lóherét, lucernát, burgonyát és szemes tengerit, a nagyobb gazdaságokban ezeken kívül cukorrépát, seprőcirkot, dohányt, kendert, lent és mákot. Az állattenyésztés terén 1931-ből származó adatok szerint: 1019 szarvasmarha volt a községben, 1018 ló, 5149 sertés és 3649 juh.^{/23}

A község ipara és kereskedelme a lakosság szükségleteihez igazodott. Az első malmot a faluban Székács József földesúr építette, a vasút mellett. Itt a földesúr gabonáját őrölték, de a lakosságnak is örültek. Később

Kanász Nagy Sándor is építtetett malmot az Uj utca végén. Ez megosztotta a forgalmat. A Székácsok a saját malmukat bérbeadták Burghardt Nándornak. A nagyszénási két malomnak igen jó híre volt. Az ország több városába szállítottak nagy mennyiségű lisztet.

1935-ben 102 iparos volt a faluban, ebből 81 segéd nélkül dolgozott, a többi foglalkoztatott segédet, tanoncot. A foglalkoztatott segédek száma 18, a tanoncoké 15 volt. Egy téglagyár is működött a községben a helyi lakosság szükségleteinek kielégítésére. Tizenhét kis-vegyeskereskedés volt a községben /szatócs/. Három vasútállomása volt a községnek: Nagyszénás, Pálmátér, Kiscsákó. Mindhárom rakodóval. Innen gazdasági vasutak hálózta be a birtokokat, hogy gyorsabban szállíthassák a gabonát, cukorrépát és az állatokat.^{/24}

A község lakossága az 1930-as adatok szerint: lakosainak száma 6 666 fő. Külterületen lakik 3 030 ember, a lakosság 48 %-a. Foglalkozási viszonyok: az adatok szerint úgynevezett őstermeléssel foglalkozik /ez valószínűleg földműves-napszámost jelent/ 2 390 kereső, akikhez tartozik 3 091 eltartott. A falu lakosságának 82 %-a. Iparral foglalkozik 239 személy, kereskedelembe és a hitel területén 138 dolgozó, közszolgálatban és szabadpályán 149 fő. Ezenkívül napszámos 15, nyugdíjas és tőkepénzes 92, házi-cseléd 71, egyéb foglalkozású 74 fő, - a többi eltartott.^{/25}

Népművelés: 2 óvoda működött a községben, 1 állami és 1 magán, 4 állami és 2 rk. egyházi iskola, 1 községi iparos tanoncs iskola. A belterületi iskoláknál 12, a külterületen 7 tanerő működött.

A 6 évnél idősebb írni olvasni nem tudók, /analfabéták/ száma 465 fő volt.

1944 nyara. A felszabadulás előtti utolsó hónapok.

Julius 26-i keltezéssel a szolnoki M. Kir. honvéd munkavezető törzsparancsnokság intézkedik, hogy Sterbetz József nagyszénási lakos gazdasága részére /akinek az apja Sterbetz Gábor szarvasi bankár Kisszénás területén vett több száz holdas birtokot, és akit nagyon gőgös, keményszivű embernek emlegetnek a szénásiak/ 20 pár aratót és a hordáshoz 8 kétlovas fogatot rendeljen ki az előljáróság honvédelmi munkára.

Az előljáróság Bartók Géza főjegyző aláírásával 2268/1944. sz. alatt ki is adja a Felhívást, amelyet a kisbíró egy csendőr kíséretében elvisz azokhoz, akiknek a neve rajta szerepel. A nagyobb nyomaték kedvéért a felhívás utolsó sora alá van húzva és így hangzik: "... mert az elmara-dók ellen az internálási eljárás lesz nyomban folyamatba téve."²⁷

Mégsem jelentek meg az emberek a kijelölt helyen. A csendőrök mentek értük, szedték össze őket és hajtották ki a Sterbetz birtokra "honvédelmi munkára".

Ugyenebben az időben dr. Vitéz Páncél vármegyei jegyző olyan intézkedést juttat el a községbe, hogy írják össze az 1894-1925 évben született férfiakat.^{/28} - Nyilvánvaló cél: 18 évtől 50 éves korig harcba akartak küldeni mindenkit a Szovjet Hadsereg ellen.

Dr. Vitéz Ricsóy Uhlárik Béla az erdélyi hadművelleti terület kormánybiztosa az ügyben intézkedik, mit kell tenni, ha német gépkocsi oszlopok éjszaka kivilágítás nélkül közlekednek. - Az intézkedés szerint nem kell tenni semmit, - csak akadályozni nem szabad. A községi előljáróság a következő egyesületeket tartotta nyilván 1944-ben a faluban:

Polgári olvasókör

Iparosok és Kereskedők Köre

Nyilaskeresztes Párt /posta átvételre Palcsek
János jogosult/
Méhész Egyesület /Sinkovicz Pál/
Stefánia Szövetség
Vöröskereszt /Pál István/
Magyar Élet Pártja /Vághei Pál/
Faluszövetség
Honsz
Önkéntes tűzoltók
Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet
Nagyszénási Casinó és Közművelődési Egyesület
Magyarországi Bibliakövetők felekezete
Nagyszénási Polgári Lövész Egyesület./29

Ezek közül azok a szervezetek, ahol például Sinkovicz Pál és Pál István voltak a postaátvevők nyilvánvalóan illegális munkásösszejövetelekre is alkalmas fedőszervek voltak.

Érdekes dátum: 1944. augusztus 23. Minden második világháborúval foglalkozó műben szerepel ennek a napnak a megjelölése. Románia ezen a napon köt fegyverszünetet a szövetségesekkel. Egy német csatlóssal kevesebb. Románia fegyvert fog Hitler ellen.

Ezen a napon képviselőtestületi közgyűlést tartanak Nagyszénáson. Jelen voltak: Kocsondi Antal bíró, Bartók Géza főjegyző, Megyik Mihály, Pál István, Papp Imre, Sárkány Mihály, Ács Mihály, Barna Bálint, Mercsák György, Virág Mihály, Kecskés István, Kondacs Mihály, Ponyeczki János, Király Sándor, Orovecz Imre, Keczer András, Apáti Endre, Nagy Pál, Nádas Mihály, Berta Antal és Ács Sándor.

"A Magyar Hiszekegy elmondása után..."
... a következő napirendi pontokat tárgyalták /ismétlem:
a román fegyverszünet napján/:

- önkéntes tűzoltók illetményének a felemelése,

- hősi szoboralap számadás,
- az 1942 /!/ évi inségenyhitő alap számadását,

32/1944. kgy.sz. alatt a Belügyminiszter Ur által kinevezett dr. Székács István Főispán Urat üdvözltek /aki nagyszénási földesúr volt, birtokainak egy része pedig Szentetornyához tartozott a többi Székács birtokokkal együtt.

- az "Adjunk apát a hadiárváknak" mozgalom támogatása.
- Az Orosházi Levente Egyesület elnökségének kérelmét vitorlázó repülőtér felállításához anyagi hozzájárulás iránt... /megadták../
- és a vagyonleltárt.

"Több tárgy nem lévén elnök az ülést berekeszti."³⁰

Nem is nyitottak meg képviselőtestületi ülést 1945. február 27-ig, de az már a felszabadulás után volt. Először a közben történt nagyon sok eseményből említek néhányat.

III.

3. A KÖZSÉG FELSZABADULÁSA

1944. október 7-én ragyogóan szép, tiszta őszi napon foglalták el a községet az Orosháza, Csorvás, Kondoros irányából előtörő szovjet katonák, a Szovjet Hadseregnek a II. Ukrán Fronthoz tartozó egységei.

A környéken és a faluban állomásozó magyar csapatok elmenekültek, komolyabb ellenállás a községben nem volt, így komolyabb harcok sem voltak, rombolás sem volt. Ez mind előnyös a község lakossága szempontjából. De amit akkor a falu lakói nem tudtak, nem tudhattak, még előnyösebb, hogy már nálunk benn voltak a Szovjet Hadsereg egységei, amikor Horthy fegyverszüneti kiáltványra elhangzott a rádióban, és a Szálasi rendszer tomboló rémuralmáról a község lakói az újságból értesültek.

Orosházán jelent meg a felszabadult Magyarország első kommunista napilapja a Népakarat. A Népakarat 2. száma 1944. október 17-én Haláltánc c. vezércikkében közölte a Horthy kiáltvány hírét és az utána következő drámai eseményeket, szószerinti idézet:

"... a lejtőn nincs megállás: a nemzet sirásói teljesen be akarják fejezni gyászos munkájukat. A magyar fasiszták, nyilasok mindenre elszánt, lelkiismeretlen hordája, a német Gestapót hívta segítségül. Mialatt a budapesti rádió Horthy hadparancsát közölte, puccsot hajtottak végre. Megszállották a rádióleadót, a hadsereget újabb kiáltványban további ellenállásra szólították fel, teljes fejetlenséget idézve elő akkor, amikor a legnagyobb szükség lett volna a nemzet fegyelmezettségére. Azután Szálasi lett a miniszterelnök és Budapesten polgárháború dúl..."

Amikor az újság megjelent - az első kommunista sajtó a felszabadult országrészben - pillanatok alatt szétkapkodták az emberek. Rendkívül sokoldalúan, pontosan tájékoztatta a lap olvasóit a legfrisebb eseményekről, a harctéri helyzetről, és az első szám kivételével - amely 4 oldalon jelent meg, - 2 oldalon a hadijelentések mellett még kommentálta is az eseményeket. Az élet megindulásának nagyon gyors ütemére jellemzően hadd idézzem a Népakarat 1. számának /megjelent október 15-én/ Beszámoló című cik-

két. Azt adja hírül, hogy 2 nappal a felszabadulás után Vas Zoltán Orosházán összehívta a város vezetőit, minden társadalmi réteget / még az értelmiségiek és az egyházak képviselőit is/ tájékoztatta a vezetőket az akkori helyzetről, tárgyilagosan feltárta Magyarország tényleges katonai helyzetét, hazánk katasztrofális helyzetének okait, Horthyék felelősségének kérdését, - és végül közös együttműködésre szólította fel a lakosság minden tagját társadalmi és vallási különbség nélkül a békés, boldog Magyarország felépítésére.

Nagyszénás az orosházi járáshoz tartozik, a nagyszénásiak Orosházára járnak értékeesebb dolgokat vásárolni, az orosházi piacra viszik terményeiket értékesíteni, sokan Orosházára járnak dolgozni - vagyis nagyon intenzív a kapcsolat Orosházával, az volt a felszabadulás idején is. Amint a Népakaratból ezeket a híreket megtudták Nagyszénáson, - azok az emberek, akik várták a szovjeteket örömmel - azok akik féltek, akiket megtévesztett az előzetes hamis propaganda, megnyugodva vették tudomásul az így kialakult helyzetet.

AZ MKP MEGALAKULÁSA. AZ ÉLET MEGINDULÁSA.

Pontos feljegyzést nem találtam róla, visszaemlékezések szerint valószínűleg 1944. novemberében alakult meg Nagyszénáson a Kommunista Párt.^{/31} Első titkára Sinkovics Mihály volt. A főjegyző mellé helyetteset küldött a Kommunista Párt, Kruzslicz Ferenc lett a helyettes főjegyző. Kezdett éledni a faluban a közélet. A háború okozta, szinte természetes dermedtség, a szovjet csapatok érkezését megelőző hamis propaganda okozta félelem. Az igazság az, hogy az egyszerű emberek közül is sokan féltek. Viszont, amikor meggyőződtek arról, hogy nem kell félni, viszonylag gyorsan megindult az élet. 1944-ben

nagyon jó termés volt, a felszabadulás idején még nagyon sok kukorica kinn volt a határban töretlenül, még decemberben is törték a kukoricát és szedték a cukorrépát. A háborús helyzet következtében óriási volt az áruhiány, nem volt só, cukor, gyufa, stb. - legfontosabb élelmezési és közellátási cikkek.

Természetesen a községen átvonuló szovjet és román katonák saját ellátásuk pótlására sok élelmiszert, állataik /lovak/ ellátására sok takarmányt vettek igénybe.

PÁRTVISZONYOK A KÖZSÉGBEN

1944-45-ben

A demokratikus pártok a községben hamar megalakultak. Megvan a jegyzőkönyv a Nemzeti Bizottság alakuló üléséről 1944. december 15-i kelettel,^{/32} valamint egy 1944. december 27-i jegyzőkönyv, mely az úgynevezett Pártközi Blokk alakulási jegyzőkönyve.^{/33} E szerint a jegyzőkönyv szerint már képviselteti magát az ülésen a Kommunista Párt, a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt. A Nemzeti Parasztpárt akkor még nem működött a községben. Később alakult meg. Ez természetes is, ha az emberek akkori gondolkodását figyelembe vesszük.

Akik várták a felszabadulást, akiket a legtöbbet üldöztek, zaklattak a Horthy-rendszer idején, azok a Kommunista Párt felé orientálódtak, a kisiparosok, akiket nyomott a tőkés rend, akik átalakulást reméltek, akartak, de azért nem kommunizmust -, hanem maguknak növekvő egzisztenciát tőkés nélkül, azok a Szociáldemokrata Pártba tömörültek, - legalábbis Nagyszénáson. A parasztok, a kisparasztok is, akik fél, vagy egész életüket nagyon kemény munkában végig dolgozták, hogy egy kis darab föl-

det szerezzenek, a Kisgazdapártba tömörültek. Azt hitték, hogy ők már kisgazdák...

Nos már ez a Pártközi Blokk is nagyon határozott intézkedéseket tett, úgy látszik, nagy felelősséggel, és bár a közigazgatásban járatlan emberek voltak, okos meggondoltsággal vezették a község életét. Első intézkedésüket ide írom. Egy Hidvégi József nevű községi tisztviselő, aki korábban a közellátási hivatal vezetője volt, hivatalával nagyon visszaélt, a szovjetek elől elmenekült, visszatért a községbe és újra a közigazgatásban akart dolgozni. Az 1. sz. PB. /Pártközi Blokk/ határozata "... Nevezett működésének ideje alatt a felekkel tanusított bánásmódja... jobboldali politikai érzelmei miatt méltatlanná vált arra, hogy állásba visszahelyeztessék."³⁴ Nem is vették vissza sem akkor, sem később.

Mai szemmel nehéz elképzelni, hogy azok az emberek, akik korábban teljesen ki voltak rekesztve a hatalomból, milyen meggondoltan, megfontoltan, okosan vezették a községet, azokban a nagyon nehéz időkben. Ugyanakkor a segítőkészségnek, a humanitásnak olyan példáit produkálták, amelyet csak elismerni és csodálni lehet. Egy példát: 1945. február 27-én alakult meg a képviselőtestület. Az alakuló gyűlésen abban a rendkívül nehéz helyzetben, amely 1945 februárjában volt, olyan napirendet is volt idejük megtárgyalni, mint például a község egyik lakójának /Sonkoly Mihálynak/ a felesége hármas ikreket szült, az illető családnak a csecsemők táplálására adjanak egy tehenet és pénzsegélyt. Határozat: egyhangúan elfogadták. Sonkolyék kaptak tehenet és 300 P. segélyt.³⁵

1945. februárjában három vagon élelmiszert gyűjtöttek össze Budapest dolgozóinak a megsegítésére. Minden baj nélkül fel is kísérték, és át is adták az élelmiszert. A közellátási kormánybiztosság kimutatása szerint 1945. február 26-ig Nagyszénásról 3 vagon élelmiszer

érkezett Budapestre. /Idézi Balázs Béla a "Tanulmányok a Magyar népi demokrácia történetéből" c. kötetben /Akadémiai Kiadó. 1955. 207. oldalon./ Egyik kísérője Váradi Sándor volt, aki időközben az internálásból megszökött, a fronton át hazatért a községbe és már januárban a kommunista párt titkára lett.

1945. márciusában a Kommunista Pártnak már 60 tagja volt a községben.¹³⁶

A FÖLDOSZTÁS

Hazánk mezőgazdaságában a felszabadulással elkezdődött mélyreható társadalmi, gazdasági változások sorát az 1945. évi földreform nyitotta meg. A földreform eredményeként megsemmisült a magyar társadalom legreakciósabb rétegének az egyházi és világi nagybirtokosoknak létalapja, a nagybirtokrendszer.

A földreform elengedhetetlen feltétele volt a munkásság és a parasztság osztályszövetsége megalapozásának, erősítésének és később a proletárdiktatura kivívásának.

A földreform végrehajtásával az egykori lenézett mindenből kisemmizett agrárproletárok, cselédek és kisparasztok emberré, a társadalom fontos tényezőivé váltak, mind politikai, mind gazdasági tekintetben.

A földreform forradalmi módon történő végrehajtása, a megvédése, a kiosztott földek tulajdonjogának biztonsága, az a tudat, hogy a parasztok nem az uraknak, hanem maguknak dolgoznak, kedvező feltételeket teremtett a mezőgazdasági termelés megindítására az éhínség elkerülésére.

Amikor 1945. március 18-án megjelent a sajtóban az Ideiglenes Nemzeti Kormány a nagybirtokrendszer megszün-

tetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról szóló 600/1945. ME sz. rendelete- a faluban mindenütt a rendeletet olvasták.

Akik sohasem olvastak paragrafusokat, most a rendelet magyarázóivá váltak. Véglegesen felszabadultak az emberek. Ha a földet is kiosztják, akkor itt valóban valami új kezdődik, és ez az új jó lesz a kisembereknek. Ennek a rendeletnek a paragrafusai a kisemberek gondolatait, kívánságait tükrözték.

A nagyszénási parasztok mit sem tudtak arról, s ha tudtak volna is, nem érdekelte őket, hogy gróf Teleki Géza az Ideiglenes Kormány arisztokrata tagja nem értett egyet a földreform rendelettel, sőt az egész földreformmal. Azt sem tudták nyilván, hogy milyen rendkívül heves pártközi harcok folytak a földreformról.

De részt vettek a gyors földreformot sürgető harcban. A Viharsarokból, amelyhez Nagyszénás is hozzátartozik már 1945. február 4-én parasztküldöttség járt a miniszterelnöknél, kérték a földosztás mielőbbi megvalósítását. A küldöttség tagjai: Orosháza, Gádoros, Tótkomlós, Békéssámsón, Pusztaföldvár, Nagyszénás, Csorvás, Szarvas, Békésszentandrás, Csabacsüd dolgozó parasztjai. "Tudják..., hogy a magyar demokrácia központi kérdése a földkérdés. Tudják, hogy mindaddig nincs és nem is lehet tartós demokrácia Magyarországon, amíg a föld nem jut a földnélküliek tulajdonába, míg a föld nem azoké, akik megművelik" - idézi M. Somlyai Magda a "Földreform 1945" c. tanulmánykötetében a Debreceni Néplap 1945. február 7-i számát. A Földigénylő Bizottság nagyon hamar megalakult. Április 6-i keltezéssel már összesítést találtam a Békés megyei Pártarchiumban a község határában igénybevehető földekről.³⁷

A Földigénylő Bizottság:

Elnöke:

Tóth Imre

Tagok :

Molnár Bálint,

Kunstár János,	Keczer Mihály,
Szabó András,	Nagy József,
Mihalecz János,	Maglóczki József.

Nagyszénás határában volt föld, mégis vagy a föld-igénylők nagy száma miatt, vagy azért, mert nem nagyon tetszett a volt agrárproletár földigénylő bizottsági tagoknak a földreform rendelet olyan intézkedése, hogy a 100 holdon felüli uribirtokot és a 200 holdas parasztbirtokokat meghagyják, - kérték az összes uribirtok igénybevételét:

"Alulírottak Nagyszénási lakosok azon kérelemmel fordulunk az Igen Tisztelt Megyei Földigénylő Tanácshoz, hogy Nagyszénás lakosságának kevés a földterülete, sok igénylő van. Kérnénk a Nagyszénás község területén lévő uribirtokok kisajátítását:

Székács József	100 kh. uri birtok
Fóti Istvánné	100 " " "
Bánya kerületi evang. Egyház	100 " " "
Római Katolikus Egyház	28 " " "
Polakovics Ödön	100 " " "
id. Fóti Imre	100 " " "

Községi Földigénylő Bizottság:

Elnök: Tóth Imre

Tagok: Molnár Bálint, Kunstár János,
Keczer Mihály, Szabó András,
Nagy József, Mihalecz János,
Maglóczki József." 38

A levelet minden személy saját kezűleg aláírta. A levél kelte: 1945. április 6. Akkorra már az igénybevehető földek összeírása megtörtént. A legnagyobb birtokosok voltak a község határában:

Geiszt Gáspárné 629 kh. 738 n.öl.
Székács család:

Székács István	251 "	1 213 "
Bánhegyi Gézáné		
/Székács lány/	201 "	1 230 "
Regdon Sándorné		
/Székács lány/	163 "	1 065 "
Székács Béla	137 "	
Bánhegyi István	100 " és	
Sterbetz Józsefné	213 "	697 "

föld tulajdonosa.

A Békésmegyei Földhivatal /I.-130/1950/ összesítése szerint az igénybevétel Nagyszénáson:

Az összes elkobzott ingatlanok száma	5-	területe	722 kh.
Az összes megváltott	"	"	51- " 5 332 "
Az összes igénybevett	"	"	56- " 6 054 "

mind a 6 054 kh. mezőgazdasági ingatlan. /39

A Gyulai Állami Levéltárban a Földigénylő Bizottság iratai kézzel írottak, tele helyesírási hibával. Elnehezedett, munkában megkérgesedett kezek, nagyon becsületes emberek minden keserűségét, igazságérzetét belesűrítették azokba a mondatokba, amelyeket leróttak. Néhány példát: "elkobzandó" például Krén István földje, mert "SS katona és németbarát" a tulajdonos.

Gr. Berchtold Lipótné földje 1867 hold 524 négyszögöl "Teljes egészében elkobzandó", mert "nem magyar állampolgár, népellenes magatartású és külföldi lakos" a tulajdonos.

"Vitézi szék." /tudniillik ez az intézmény is földbirtokos volt/ "Magyarország mai hejzetéért /igy! a legelsősorban felelős népellenes banda. Földje teljesen elkobzandó." /40 Határozott és hiába fellebbezett intézkedések.

A községben "földet vissza" nem adtak. A földigénylő bizottság intézkedései véglegesek voltak.

Juttatás Nagyszénáson:

A földigénylők száma összesen:	1 410
Igényjogosultak:	1 368
Földhözjuttatottak száma:	1 131

Részükre juttatott földterület:	4 435 kh.
Közlegelők alakítására juttatott föld:	659 "
Közcélokra használt ingatlanok területe:	561 "
Tartalék területek: házhely céljára:	201 "
hazatérő katonák részére :	166 "/41

A földosztást 1945 tavaszán nagyon határozottan és gyorsan hajtották végre. Szinte a község egész határát időben megművelték, bevetették az új földhözjuttatottak. Az első karót Lajosszénás területén verték a földbe a "nagybirtok szívébe", ahogyan a faluban mondták. Ünnepek számitott ez a nap. Nagyon sokan voltak jelen a falu lakói közül. Több százan. Különben is azokra az időkre a nagy tömegmegmozdulások voltak jellemzőek. Gyűlés gyűlés után. Mindenki élni akart a gyülekezési és szólásszabadsággal. 1945. május 1-én, az első szabad május 1-én a sportpálya teljesen megtelt emberekkel. Becslések szerint több ezren vettek részt az akkor nem nagy faluban, az ünnepségen. Véghallgatták mind a négy párt szónokait.

A tömegmegmozdulások természetesen nem voltak spontán jellegűek. A népgyűléseket, küldöttségeket és egyéb tömegdemonstrációkat rendszerint a kommunista párt kezdeményezte. Esetleg együtt a szociáldemokrata párttal, de nagyon hamar együtt a Földmunkások Szakszervezetével, amely a paraszt-ság követeléseinek adott hangot, ha kellett több száz ember felvonultatásával.

A Magyar Kommunista Párt Orosházi Járási Bizottsága 1945. április 27-én egy jelentésben, amelyben a fegyverszüneti bizottság kérdéseire válaszol, arra a kérdésre: Hogyan vették ki részüket a pártok a földreform végrehajtásából? Így válaszol: "A Kommunista Párt diktálta a tempót és a többi pártok is hozzásegítettek a végrehajtáshoz".

Ugyanez a jelentés felsorolja, hogy az orosházi járás területén akkor már 5 párt működött: a Magyar Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, a Szociáldemokrata Párt, és a Polgári Demokrata Párt.

Ezek közül akkor, tehát 1945. április 27-én Nagyszénáson a Kommunista Párt működött, Kruzslicz Ferencet jelölik meg vezetőnek és 77 tagja volt a pártnak, működött a Parasztpárt 93 taggal, a Független Kisgazdapárt Kiss Lajos vezetésével 320 taggal, és a Szociáldemokrata Párt Rákóczi Mihály vezetésével 480 taggal.^{/42}

A NEMZETI BIZOTTSÁG MUNKÁJA A KÖZSÉGBEN

Nagyszénáson, a Nemzeti Bizottságban kezdettől a kommunisták vitték a vezető szerepet. A Nemzeti Bizottság komoly befolyást gyakorolt a község életére. Már 1945 tavaszán nagyon bátran és határozottan intézkedik olyan ügyekben is, mint például a fasiszta, reakciós erők letartóztatása és internálása. Egész sor jegyzőkönyv foglalkozik 1945 tavaszán volt nyilasok, volt csendőrök vagy népelzenes tisztviselők és egyéb személyek internálásáról. Döntöttek letartóztatásukról, szabadlábba helyezésükről, rendőri felügyelet alá helyezésükről.

Az egyik szabadlábba helyezés és rendőri felügyelet indokolása: "Igy kellett határozni, mivel nevezett egyének /23 név felsorolva/ letartóztatásuk alatt megfelelő maga-

tartást tanusítottak, mely a községi Nemzeti Bizottságot arra készítette, hogy fentnevezettek sorsán javulást idézzen elő. Tette pedig a Nemzeti Bizottság azon reménnyel, hogy a fentnevezettek ezutáni viselkedésükkel és munkájukkal be fogják bizonyítani, hogy az új rendszer lelkes istápolói és nem ellenségei, hogy nemzetünk jobblétének lelkes és önzetlen katonái lesznek." 43

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint, gazdasági és politikai kérdésekben egyaránt a helyzet ura volt 1945 tavaszán a Nemzeti Bizottság. 1945 őszén a kiskgazdák nyomása érezhető a Nemzeti Bizottság munkájában is. Ebben nem kis része volt Meleg Vasas István főjegyzőnek, aki rutinos közigazgatási ember volt, kommunistaellenes, és nagyon nagy súlyt helyezett arra, hogy a kiskgazdák érvényesítsék akaratukat. Viszont a Nemzeti Bizottság kommunista tagjai az ő befolyása ellen is védekeztek és megtették az ellenintézkedést. Például 1945. október 26-i Nemzeti Bizottsági ülésen, ahol jelen voltak:

- a Kommunista párt részéről	: Váradi Sándor,
- a Szociáldemokrata Párt részéről	: Tóth Imre,
- a Kiskgazdapárt részéről	: Szőke Sándor,
- a Nemzeti Parasztpárt részéről	: Bárány Ferenc és
Trabak Pál,
- a Földmunkások Szakszervezete részéről: Sztrehovszki György nemzeti bizottsági tag,
és Meleg Vasas István főjegyző, mint jegyzőkönyvvezető.	

"Váradi Sándor NB.elnök közérdekű indítványára az NB. egyhangú határozatként kimondja, hogy a község lakosságát érintő, tehát fontos közérdekű ügyek először a községünkben lévő pártok tagjai által megvitatandók, azután pártközi értekezleten letárgyalandók, és csak ennek megtörténte után indokolt és kívánatos esetben kerülhetnek az ügyek az illetékes hatósági szervek elé..." 44.

Az 1945-ös választásokról pontos adatokat nem találtam. Visszaemlékezések szerint körülbelül 27 %-os volt a

kommunisták szavazataránya, magasan az országos átlag felett. Ez egyébként meglátszik a Nemzeti Bizottság további működésén is. Továbbra is kommunista irányítás alatt állott a Nemzeti Bizottság. Az 1946. évi igazoló eljárások idején is határozott magatartást tanusított. Egyik példa: igazolták, hogy Dobó József csendőr főtörzsörmeister kifogástalanul, emberségesen viselkedett - ami igaz is volt. Nem történt semmi bántódása. Talán még most is nyugodtan él a faluban. Ugyanakkor követelték a Szegedi Postaigazgatóságtól, hogy a postamestert - Barzó Jenőt - távolítsák el, mert hivatásos csendőrbesúgó volt. Némű huza-vona után el is távolították.^{/45.} /Mindezek 1946. márciusi események és határozatok, a Kisgazdapárt és a reakció országos fellélegzésének időszakából valók./

1946. március 19-én messze megelőzve az országos intézkedéseket olyan határozatot hoz a Nemzeti Bizottság, hogy tegyenek intézkedéseket a Székács malom községezésére.^{/46.} Az államosítás fogalma akkor még nem volt közhasználatú kifejezés.

Április 6-án, amikor már az infláció szinte elviselhetetlen méreteket öltött, a Nemzeti Bizottság intézkedik, hogy a kovácsok, bognárok, szabók és egyéb iparosok ne emeljék áraikat az országos fölé. Tartsák be a rendelkezéseket.^{/47.} A kereskedők jogtalan haszonszerzése ellen úgy intézkednek, hogy a községbe érkező 454 kg. cukor szétosztásával 1946. április 13-án a Földművesszövetkezetet bizzák meg.^{/48.} /Milyen nagy kincs volt akkor ez a cukor!/ Közben egy érdekes határozat április 20-i kelettel /1946/ "Tudomására jutott a községi NB-nak, hogy Ujpuszta nyugati részén a Parasztszövetséget meg akarják alakítani... miértis utasítja a helybeli rendőrséget, hogy ezt akadályozza meg, tekintettel arra, hogy a megalakítandó szövetség a Kisgazdapárt jobboldali elemeiből kerülne ki, s így zavarólag hatna a község békéjének állandóságára."^{49.}

Gondoskodtak arról, /1946. május 4-i jegyzőkönyv/, hogy zsirért - mert másért nem lehetett kapni - a községi orvos

vásárolhasson a gyógyításhoz szükséges műszereket. /50.

Utasították a rendőrséget, hogy pesti batyuzók ellen, akik nemcsak kereskedtek, hanem loptak is, ha erre alkalmuk volt lépjenek fel. Óriási felháborodás volt a községben, amikor a falu egyik lakosa 1946. májusában - éjszaka - betöréses lopást követett el. Népgyűlés követelte a legszigorúbb büntetést ellene. Csak úgy tudták lecsillapítani az összesereglett asszonyokat, hogy kívánságukat közölték a Gyulai Törvényszékkel és az Orosz Katonai Parancsnoksággal.

A FÖLDHÖZ JUTOTT ÚJ GAZDÁK TERMELÉSI PROBLÉMÁI

1944-45 telén, amikor még a harcok hazánk területén folytak, gyakorlatilag harctéri felvonulási terület volt Nagyszénás is. A határban ideiglenes szovjet katonai repülőtér működött, ahol igen sokat dolgoztak a község lakosai. 1945 őszén a harci események miatt kényszerű munkaszünet volt a mezőgazdaságban, majd igen sokáig /december-januárig/ elhúzódó betakarítási munka. Azután olyan heves izgalom a parasztság körében a kormányprogramban beígért földreform miatt, ami minden addigi szervezkedést és várakozást felülmúlt.

Amikor 1945 tavaszán hihetetlen gyorsan végrehajtották a földosztást, ott állt a parasztság a kiosztott földön szerszámok, gépek, igavonó állatok nélkül. Kemény munkával művelték meg a földet azon a tavaszon, mérhetetlen élniakarással. A földek szabályos, alapos megmunkálásához sem idő, sem gép, sem igavonó nem állt rendelkezésre. Őszi vetések sem voltak. Tavasszal pótolták a vetést, tavaszi árpát, burgonyát és nagyon sok kukoricát vetettek - eke után. Ami azt jelentette, hogy a felszántott földbe, mindjárt szántás után az eke által húzott barázdába kosárból, zsákból vetették a kukoricát. Hangyaszorgalommal dolgoztak az emberek. Nem rajtuk múltott, hogy 1945-ben a termés mégis gyenge volt.

1945 őszére az egész országban kiéleződtek a párt-harcok. Amikor a Kommunista Párt arra hívta fel a parasztságot, hogy műveljék meg a földjeiket 1945 őszén "A nemzet földet adott - adjatok kenyeret a nemzetnek!" - hangzott a felhívás; - addig a Kisgazdapárt a parasztság sztrájkjogát foglalta határozati javaslatba." Kinyilvánítja a Független Kisgazdapárt parasztsága - hangzik a nagyválasztmány határozatának 13. §-a, hogy gazdasági érdekeink hatályosabb védelme érdekében szervezetein keresztül bevezeti a parasztság gazdasági érdekvédelmét, sztrájkjogát is, melynek értékét és formáit később, alkalmasabb időben határozza meg." /Idézi Somlyai Magda a "Földreform 1945." c. tanulmánykötetében a Kis Ujság 1945. augusztus 22-i számának cikkét./

A Kisgazdapárt az 1945-ös választások előtt Nagyszénás községben is nagyon élénken tevékenykedett, - a módosabb régi gazdák között szervező munkát folytattak. Zenés, táncos összejöveteleket tartottak, a faluban is és azokon a külterületi részeken /Közép és Nyugat Ujpusztán/, ahol sok volt a módos gazda. Ezzel egyidejűleg az új földhözjuttatott parasztságot már igauzsorával sujtották. Vagy nem adtak lovat, vagy nagyon sok gyalogmunkát kértek érte. Végre - az országos intézkedések és a helyi kommunisták által vezetett Nemzeti Bizottság intézkedései nyomán mégis megmunkálták a földek jelentős részét 1945 őszén és 1946 tavaszán.

A Nemzeti Bizottság 1946. április 13-i jegyzőkönyve szerint: "Több helyről beérkezett panasz alapján utasítja a Nemzeti Bizottság a Termelési Bizottságot, hogy a mezőgazdasági munkák elvégzésére, valamint a traktorok működésére a jövőben fokozottabb mértékben ügyeljen fel, mert egyes gazdák részéről panaszok hangzanak el némely traktoros ellen, aki kötelességét nem teljesíti lelkiismeretesen.

Kéri a Nemzeti Bizottság a Termelési Bizottságot, hogy a hibákat orvosolja, hogy a jövőben ilyen panaszok ne forduljanak elő, s az ellenőrzést, illetve irányítást a mezőgazdasági munkálatok végzésénél teljes szigorral hajtassa végre." 51

Ehhez hasonló intézkedéseket tettek, - és intézkedéseiknek érvényt is szereztek a község vezetői. Közben a kiosztott házhelyeken és a kiosztott földeken hangyaszigalommal építkeztek - a lebontott urasági épületek anyagából - az új földhözjuttatott parasztnak. Nagyszénás határában már korábban is - a nagybirtokokat kivéve - elterjedt volt a tanyarendszer. A földreformmal a gazdaságok nagymértékű elaprózódása következtében a mezőgazdaság üzemi viszonyaiban nagy változások következtek be. A földreform előtti állapothoz képest nőtt a gazdaságok száma. Nagymértékben növekedett a törpebirtokosok és a kisparasztnak száma, de méginkább a birtokukban lévő földterület. Ezzel természetesen együtt járt a mezőgazdaság termelési eszközeinek, az állatállománynak és a termelésnek a nagyfokú szétforgácsolódása. Az új földhöz juttatott parasztnak, de az előzőleg a néhány holdas kisparasztnak kategóriájába tartozó, most megnövekedett földdel rendelkező parasztnak is nagyon kevés volt az igás és egyéb állata.

A magyar mezőgazdaság felszabadulás előtti elmaradottságának egyik szembetűnő mutatója volt, hogy gépi vonóerővel alig rendelkezett. 1935-ben például mintegy 7000 darab traktor dolgozott hazánkban, és teljesítményük az összes vonóerőnek alig 10 %-át tette ki. A földművelés egyik legfontosabb szerszámának, az ekének, mindössze 1 %-a volt csak traktorvontatású. Még ennek a csekély gépállománynak is jelentős része a háboru alatt elpusztult vagy megrongálódott.

Figyelembe véve a háborus károkat, a termelőeszközök nagyon alacsony színvonalát és szétforgácsoltságát, dolgo-

zó parasztságunk minden elismerést megérdemel, hogy a hároméves terv végére a mezőgazdasági termelés a felszabadulás előtti színvonalat megközelítette. Ebben munkásosztályunk, népi demokratikus államunk közvetlen gazdasági és politikai segítsége is fontos szerepet játszott.

A politikai és gazdasági konszolidáció, az állam segítsége, a terheknek igazságosabb elosztása sokat javított a dolgozó parasztság helyzetén, élete emberibbé vált. A parasztságon belül ugyanakkor a földreform alapján és az ezt követő gazdasági fejlődés eredményeként erős középparaszttosodás ment végbe. A kapitalista elemek erőteljes korlátozása sem tudta teljesen meggátolni a kisárutermelés viszonyai között a parasztság differenciálódását, az igauzsorát, a gazdag parasztok részéről a gyengébb gazdasági erővel bíró kisparasztok kizsákmányolását.

A földreform után a tanyák száma ugrásszerűen megszaporodott. A kisparasztok vágya az volt, hogy középparaszti szintet érjenek el. Kevesen látták akkor még a mezőgazdaság legésszerűbb jövőjét.

1946. augusztus 1-én a háboru utáni gazdasági élet egyik legfontosabb eseménye következett be, a pénzügyi stabilizáció, a jó forint megteremtése. A Nemzeti Bizottság humanitására vall, hogy a stabilizáció után 1946. december 7-én megerősíti egyik korábbi határozatát, mely szerint a hadiözvegyek, hadirokkantak és hadisegélyezetttek járadékát továbbra is folyósítják. Ez 89 hadigondozott és 219 hadisegélyes családot érintett, összesen havi 5 449 forint segélyt kaptak.⁵²

A Demokratikus Nőszövetség a Székács István féle kastélyt gyermeküdülő céljára igényelte, - és megkapta.⁵³ Nem sokkalig töltötte be ezt a szerepet, mert a Dózsa Tsz székháza lett később.

A MUNKÁS-PARASZT DEMOKRATIKUS DIKTATURA IDŐSZAKA

A TÁRSADALMI ELLENTMONDÁSOK KIÉLEZŐDÉSE

Eközben nagyon élénk volt a politikai élet, és eléggé élesek voltak a pártharcok. Egy 1947. február 24-i politikai jelentés, amelyet a Magyar Kommunista Párt Békésmegyei Bizottságának küldtek így ír: "Nagyszénáson már háromnegyed év óta vajudik a Kisgazdapárttal való viszonyunk, mivel a Kisgazda Párt a "B" listázások következtében, amelyeket magára nézve sérelmesnek talált - kilépett a koalícióból, ugyanakkor visszahívta tagjait a közigazgatásból és a népi bizottságokból...

A Szociáldemokrata Párttal és a Nemzeti Parasztpárttal az együttműködés zavartalanul jó..."⁵⁴.

Nem sokkal később a Nemzeti Bizottság 1947. március 8-i jegyzőkönyve szerint a Független Kisgazdapárt olyan követeléssel állott elő, hogy mint többségi párt igényt tart a következő funkciókra a község vezetésében:

1./ községi főjegyző /ugyanis akkor már nem a Kisgazdapártot támogató Meleg-Vasas volt a főjegyző, hanem Sinkovics János/.

2./ Nemzeti Bizottság elnöke /ezt a tiszteket kezdettől fogva a kommunista Váradi Sándor töltötte be/ és küldeni a kart a község apparátusába 2 írnot és 5 dijnokot. "A Nemzeti Bizottság megállapítja, hogy az 1945-ös választás eredménye országosan érte el az 57 %-ot, nagyszénási viszonylatban a baloldali pártok 70 %-ot értek el, míg a Kisgazdapárt ezzel szemben csak 30 %-ot kapott, amely létszámuknak teljesen megfelel."⁵⁵ Elutasították a követelést. Amikor ez a határozott elutasítás történt /1947. március 8/, országosan még nem dőlt el a "ki kit győz le".

A kommunista Párt nagyon komoly politikai szervező munkát fejtett ki a községben és a párttagok és pártvezetők állandó segítőkészségükkel igen nagy tömegbefolyásra tettek szert.

Egy 1947. januárjában tartott taggyűlésen számolt be Váradi Sándor titkár arról, hogy belterületen a Kommunista Pártnak már 602 tagja van, ezenkívül megszervezték 5 külterületi csoportot. Igen sokat segítettek a hadifogságban lévők hozzátartozóinak, például egynek felépítették a házat, és már 1946-ban is 16 családnak segítettek a tavaszi, nyári és őszi mezőgazdasági munkákban /learatták, elcsépelelték a gabonájukat, betakarították a kukoricát, stb./^{56.}

Az 1947. augusztus 1-én tartott MKP. taggyűlés jegyzőkönyve is bizonyítja, hogy milyen lelkesen vettek részt a kommunisták a választási agitációban. Laszli Pál elvtárs propagandatitkár beszámolója szerint minden aktivistát és népnevelőt beosztottak választási munkára, jól előkészítették agitációs érvekkel, lelkesítették a választókat, igyekeztek megértetni, hogy létkérdésük forog kockán a választásokon, és hogy az ország boldog jövőjének a biztosítója a kommunisták győzelme lesz.^{57.}

1947. nyarának végén, augusztus 31-én lezajlottak az országgyűlési képviselő választások.

Békés megyében a következő eredménnyel:

Szavazott összesen: 197 066 választópolgár,

E b b ő l :

- a Magyar Kommunista Párt	56 250
- a Független Kisgazdapárt	41 985
- a Szociáldemokrata Párt	30 722
- a Nemzeti Parasztpárt	32 354
- a Demokrata Néppárt	6 673
- a Magyar Függetlenségi Párt	17 389
- a Magyar Radikális Párt	1 148

- a Független Magyar Demokrata Párt	9 391
- a Polgári Demokrata Párt	1 144

szavazatot kapott, a többi érvénytelen.

Nagyszénáson a következő eredménnyel:

Szavazott összesen: 4 610 választópolgár,

E b b ő l :

- a Magyar Kommunista Párt	1 317
- a Független Kisgazdapárt	720
- a Szociáldemokrata Párt	671
- a Nemzeti Parasztpárt	1 078
- a Demokrata Néppárt	254
- a Magyar Függetlenségi Párt	199
- a Magyar Radikális Párt	14
- a Független Magyar Demokrata Párt	345
- a Polgári Demokrata Párt	12

szavazatot kapott, 38 szavazat volt érvénytelen. /58.

A Magyar Kommunista Párt tehát Nagyszénáson a szavazatok 28,5 %-át kapta, míg a Kisgazdapárt mindössze a szavazatok 15,6 %-át.

Pfeiffer Zoltán ezen a választáson békés megyei képviselőként került be a parlamentbe, de nyilván nem a nagyszénási 199 szavazat juttatta be. A Nemzeti Parasztpárt arányának megnövekedése az 1945-ös választásokhoz viszonyítva érthető. Sok újonnan földhözjuttatott kisparaszt szavazott a Parasztpártra.

A választások után -, amelyek Békés megyéből:

- 4 kommunista,
- 3 kisgazda,
- 2 szociáldemokrata,
- 2 parasztpárti,
- 1 demokrata néppárti

- 1 függetlenségi párti,
- 1 Balogh párti képviselőt

juttattak a parlamentbe, - Nagyszénáson a Nemzeti Bizottság, a képviselőtestület és így a község vezetése továbbra is a községi választások arányának megfelelően kommunista vezetés alatt maradt.

A Nemzeti Bizottságot a választások után átalakították, valószínűleg a Kiszgazdapárt jobb szárnyának képviselői kikerültek belőle. Az összetétel a következő volt: elnök: Laszli Pál, a Kommunista Párt titkára, tagok: Rákóczi Pál, Adorján István, Csizmadia István, Kulik István, Göndös István, Kővágó Mihály, Bárány Ferenc, Huszár Pál. Már nem jelölik a jegyzőkönyvekben, hogy ki melyik párt képviselőjében vesz részt a Nemzeti Bizottságban. De a kommunisták befolyása megnyilvánul olyan napirendi pontok tárgyalásánál, mint például az 1948. május 29-i rendkívüli Nemzeti Bizottsági ülés anyaga;

"Tárgyalta a Nemzeti Bizottság az iskolák államosítására vonatkozó határozatát, mely szerint szükségesnek mutatkozik mind kulturális, mind köznevelés fejlesztés szempontjából a felekezeti iskolák államosítása. Határozat: A felekezeti iskolákra vonatkozó kérdés a Nemzeti Bizottság előtt már ismeretes, látja annak nagy jelentőségét... egyhangu határozattal a felekezeti iskolák államosítása mellett szavaznak"⁵⁹.

Az erről szóló határozatot nem kevesebb helyre küldték el, mint a megyei Nemzeti Bizottságnak, a megye főispánjának, az orosházi járási főjegyzőnek, a vallás és közoktatásügyi miniszternek, a belügyminiszternek és a miniszterelnöknek. Ugy látszik nagyon akarták az iskolák államosítását. De már akkor meg volt nyirbálva a Nemzeti Bizottság hatásköre, országosan pedig még nem érett meg a helyzet az államosításra.

A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSÉNEK MEGKEZDÉSE ÉS KIBONTAKOZÁSA

Az 1948-as év a két munkáspárt egyesülésének éve, a "fordulat éve". Hazánkban a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kezdete is az 1948-49-es évekre esik. /Bár egyes vidékeken, szórványosan a dolgozó parasztok kezdeményezésére már az 1945 évi földreform után is alakultak szövetkezetek, ezeknek nagy is a történelmi érdemük, de nem váltak alapjává a kezdődő szövetkezeti mozgalomnak./

Erre az időre az ország ujjaépítése alapján befejeződött. Az ipari termelés meghaladta a háboru előtti színvonalat, a mezőgazdasági termelés pedig megközelítette azt. A mezőgazdaság árutermelése viszont - a jelentősen nagyobb önfogyasztás miatt - sokkal kevesebb volt a felszabadulás előttinél.

A gyorsan fejlődő iparnak egyre nagyobb mennyiségű mezőgazdasági eredetű nyersanyagra volt szüksége, a munkások és alkalmazottak létszámának megnövekedése pedig az élelmiszer iránti szükségletet fokozta. Ehhez még hozzá kell venni az életszínvonal javulása, és a külkereskedelem bővülése következtében jelentkező további mezőgazdasági nyersanyag és élelmiszer igényt. Ezekkel az új szükségletekkel a döntően állati vonóerőre és kézimunkára épülő kisüzemi termelés nem tudott lépést tartani.

A kollektivizálás elkezdésének történelmi szükségességét tehát több körülmény együttesen indokolta. Így a proletárdiktatura megszilárdítása és fejlesztése, a szocializmus alapjainak kiszélesítése, az ipar és a mezőgazdaság fejlődési útjainak közötti aránytalanság csökkentése, a mezőgazdaság termelőerőinek a nagyüzemi technika alapján történő rekonstrukciója és fejlesztése, a rendszeres bővített ujratermelés feltételeinek a létrehozása.

1948-49-ben a szövetkezeti mozgalom kialakulására és fejlesztésére a politikai és gazdasági feltételek alapjában kedvezőek voltak. De nehéz lett volna olyan szövetkezeteket létrehozni, amelyek a nagyüzemi termelés fölényét a kisüzemmel szemben rövid időn belül bizonyították volna. A termelőszövetkezeti mozgalom hazánkban a szegényparasztnak mozgalmaként többnyire gyenge minőségű földeken, majdnem állatállomány nélkül, mostoha anyagi ellátottság mellett indult el. Az egyéni paraszti gazdaságok ugyan a felszabadulás után néhány év alatt helyreállították, berendezték gazdaságaikat.

Ahogy Laszli Pál nagyszénási MKP. titkár az orosházi járási titkári értekezleten megfogalmazta 1947. novemberében a problémát "... a parasztságot be kell vonnunk a nevelésbe, mert gazdaságilag megerősödött és kezd polgárosodni." ⁶⁰.

A felszabadulás után a politikai és gazdasági konszolidáció, az állam segítsége, a terheknek igazságosabb elosztása sokat javított a dolgozó parasztság helyzetén. A parasztságon belül ugyanakkor a földreform alapján és az ezt követő fejlődés eredményeként erős középparaszttosodás ment végbe. A kapitalista elemek erőteljes korlátozása sem tudta azonban meggátolni a kisárutermelés viszonyai között a parasztság differenciálódását, az igazságtalanságot, a gazdag parasztnak részéről a kisparasztnak kiszármányolását.

A hároméves terv végére nemcsak a népgazdaság helyreállítása történt meg, hanem az államosítások eredményeként az iparban a tulajdonviszonyokban gyökeres változás következett be, győzelemre jutottak a szocialista termelési viszonyok. A munkáshatalom további erősítésének, a szocializmus építésének az érdekei megkövetelték a szocializmus építésének elkezdését falun is.

El kellett kezdeni a mezőgazdaságban is a szocialista ter-

melési viszonyok a szövetkezeti nagyüzemi termelés kialakítását a népgazdaságban kialakult ellentmondások leküzdése érdekében.

A kialakult történelmi helyzetben a mezőgazdaság szocialista átszervezését a Magyar Dolgozók Pártja programnyilatkozatában hirdette meg: "A népi demokrácia a minden kényszertől mentes, a teljes önkéntességen alapuló mezőgazdasági szövetkezetek támogatásával megakadályozza a szegény- és középparasztság romlását és lesüllyedését, lehetővé teszi gazdasági és társadalmi felemelkedését." ^{61.}

A kisárutermelő gazdaságok szocialista nagyüzemekbe történő egyesítése, a falusi kizsákmányolás felszámolása, a dolgozó parasztság anyagi és kulturális felemelkedése, az egységes szocialista paraszti osztály kialakítása hazánkban is, mint a Szovjetunióban és a testvéri népi demokratikus országokban a termelőszövetkezetek útján valósult meg.

Amikor az államhatalmat a munkásosztály gyakorolja, a döntő termelési eszközök, bankok, kereskedelem az állam kezében vannak, a munkás-paraszt szövetség megvalósul, szilárd, és a szövetségen belül a munkásosztály szerepe biztosított, minden megvan ahhoz, hogy a szövetkezetek felhasználásával a szocializmus a falun is felépülhessen.

Ilyen politikai és gazdasági feltételek mellett a falun a szövetkezetek növekedése azonos a szocializmus növekedésével. ^{62.}

Nagyszénáson 1948-ban alakult meg az első két termelőszövetkezeti csoport. A Székács földön Ivanics István, Tatár Gábor, Ivanics Péter, Bistei Ferenc és még öt társuk elhatározták, hogy közösen fognak gazdálkodni. Ennek az eredménye az, hogy Ivanics István vezetésével a Bánhegyi földön /szintén Székács birtok/ jó néhányan már 1945. tavaszától közösen végezték földjükön a szántást, vetést, betakarítást, a legnehezebb mezőgazdasági munkákat. 1948.

október 3-án formálisan is megalakultak és megkezdték a közös munkát. Termelőszövetkezetüknek a Dózsa nevet adták, azóta is ezen a néven működik, csak időközben óriásit fejlődött. De erről majd később. Gazdasági felszereléseket, ásót, kapát, villát, két szekeret vittek be a tagok. De állatok nem voltak. Tatár és Ivanics vittek be egy-egy lovat, azzal és két tehénnel vetették el az államtól kölcsönkapott vetőmagot. Közös épületeik nem voltak, állataik nem voltak. Igyekezetük volt és hittek az újban, a nagyüzemi gazdálkodás jövőjében. Ivanics István 10 évig volt a tsz elnöke. Közben a határ másik részén a Fóti földön 16 agrárproletár Paczali Ferenc, Kunstár Pál, Kiss János, Szelják András, Zengő Károly, Bencsik Mihály és 10 társuk körülbelül 100 kh. földön megalakította a földbérelő csoportot. Két ló, két kocs, három anyakoca és harminc malac volt az összes vagyonuk. Ez Ságvári Tszcs. néven működött, hasonló nehézségek között, majd egyesült a Lajosszénás területén Lestyán András /a későbbi első tanácselnök/ vezetésével megalakult Zalka Máté Tszcs-vel és együtt mint Lenin Tsz működött tovább, megváltozott viszonyok között, sokkal jobb körülmények között ma is működik a tsz. Erről is később. 1949.-ben még búzából 7 mázsás volt az átlagtermés, árpából 8 mázsás, cukorrépából 140 mázsás. Nagyon szegények voltak a tagok, de segítettek egymásnak.

1949-ben a tsz-ek fejlődtek tovább. Aratásra már 36 tagja volt a Dózsának. 1949. augusztusában kaptak állami hitelre egy 10 darabból álló sertés tenyésztőrzset, 10 szarvasmarhát és 50 juhot. A tsz elszámolása abban az időben áttekinthetetlen volt, a pénzt felületesen kezelték, semmi tervszerűség nem volt kifizetésekben. Utólagos kalkuláció szerint körülbelül 17 forint részesedés jutott egy munkanapra. 1949. őszén új belépők jöttek a tsz-be, 71 tag volt 199 hold földön. Ha kevés volt is a jövedelem, biztonságosabbnak látszott, mint az egyéni kisparasztok helyzete. Ennek az évnak az őszén volt az első részleges tagosítás a községben. A szétszórt kisparcellákat táblásították, akik nem voltak tagjai a tsz-nek és földjük a táblába

esett, más területen kaptak kárpótlást. Ezután már az újonnan alakult gépállomás is segített a tsz-eknek az őszi munkában. A tagokhoz viszonyítva kevés volt a föld, mégis kevés volt a jövedelem, mert külterjesen gazdálkodtak. Nem értettek a szervezéshez, vezetéshez és a munkamorállal is baj volt. A tsz tagok egy része csak tengettengett, nem dolgozott, s mégis, ha elosztásra került a sor ezek hangoskodtak legjobban.

1950 tavaszán bevezették a tsz-ekben az igazságosabb elosztás érdekében a munkaegységet. Munkacsoportokat alakítottak ki. Újabb állami segítséget kaptak. 1950-ben elég jó termés volt kalászosokból is. 18 forintot fizettek egy munkaegységre. Sok volt a munkaegység, - de sok volt a ledolgozatlan munkaegység is.

A hároméves terv végére már némi előrehaladás történt a mezőgazdaság technikai elmaradottságának csökkentésére, és egyidejűleg a falu is sokat fejlődött.

Létrehozták Nagyszénáson a gépállomást másfél milliós ráfordítással. A Dózsa Tsz. központjában dohánypajtákát építettek /kiváló dohány terem ezen a vidéken/ 274 000 forintért. A községben új artézi kutakat építettek, korszerűsítették a vágóhidat. A községháza épületét rendbetették. Mintegy 25 000 forintot költöttek ezekre. Egészségházat rendeztek be 20 000 forintos költséggel. Rét- és legelőjavításra költöttek 6 000 forintot. A tszcs-k takarmánysilóját 12 000 forintos beruházással építették.^{63.}

A termelőszövetkezeti gazdálkodás megteremtése egyben a mezőgazdasági termelés koncentrációját is jelenti, ami az átszervezéssel, illetve a nagyüzemek kiépítésének előrehaladásával halad előre. Ennek a gazdasági folyamatnak a tartalma, mértéke mindig konkrét politikai és gazdasági feltételektől függ.

GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI PROBLÉMÁK AZ 50-ES ÉVEK ELEJÉN

Nagyon nehéz esztendőök következtek. Az ismerttetett körülmények miatt a szövetkezetek szervezése az akkori átlagos egyéni paraszti gazdaság termelési eszköz ellátottsága színvonalánál lényegesen alacsonyabb szinten történt. Ezen a súlyos helyzeten talajművelés tekintetében enyhített valamit a gépállomás. Azonban az állatsűrűség és a növénytermesztés színvonala tekintetében nagyon nagy különbség állt fenn a szövetkezeti és az egyéni paraszti gazdaságok között. Mindez a szövetkezeti termelés első lépéseinél komoly erőpróbát jelentett a fiatal termelőszövetkezetek vezetői és tagsága számára. A kezdeti nehézségeket – valószínűleg –, a szövetkezetek szervezése körülményeinek javításával az állami támogatás növelésével le lehetett volna küzdeni. Az induláskor az erőket elsősorban az kötötte le, hogy alacsonyabb, vagy magasabb fokon létrejöjjenek a szocialista nagyüzemi termelés keretei. A gazdasági megszilárdítás problémái háttérbe szorultak.

A termelési eszközökkel való hiányos ellátás a közös gazdaságok elmaradása a szövetkezeti mozgalom indulásának első éveiben jelentősen akadályozta a termelés valamennyire is nagyüzemi jelleget felmutató kialakítását, illetve az egyéni kisparaszti gazdaságok termelési színvonalának elérését. A dolgozó parasztság jelentős részét alkotó középparasztság kívül maradása a szövetkezetekből mind politikai, mind gazdasági tekintetben fékezte a mezőgazdaság szocialista átszervezésének menetét. A termelőszövetkezetekben egyre romlott a helyzet. 1951-ben a Dózsának 1 445 katasztrális hold földje volt és 217 tagja. Már 14 hold föld jutott egy tagra. Azazhogy jutott volna, de sok névleges tsz-tag szerepelt a tagok között, mint a tanácselnök, tanácstitkár, rendőrpárancsnok és más funkcionáriusok, akik nem a tsz-ben dolgoztak. Sok jó kádert elvittek a faluból abban az időben különböző funk-

cióba. Tehát sok volt a föld, a tagok között sok volt a lazaság, a földeket nem tudták jól megművelni, kevés termett, azt a keveset is felélte a szaporodó állatállomány, ami abban az időben még nem jövedelmezett. 1952 aszályos év volt, félmillió forint hiánnyal zárt a Dózsa, és egy munkaegység csak 4 forint 8 fillért ért.

A szövetkezetek szervezése ez időben döntően külső erőkre támaszkodott, a szövetkezeti tagok teljesen elzárkóztak a felvilágosító és szervező munka elől. A kedvezőtlen feltételek miatt a dolgozó parasztok húzódoztak a belépéstől, ezért a jelentősebb számszerű növekedést az önkéntesség megsértése tette csak lehetővé.

Még csak fokozta a nehézségeket az 1952-ben megemelt beszolgáltatási kötelezettség túlságosan magas mércéje. Még a jól felszerelt, jó földterületen dolgozó parasztok sem tudták hiánytalanul teljesíteni a beadást. Napirenden voltak a végrehajtások, a padláslesöprések. A községben az igazi kulák, a nagygazda, a zsirosparaszt kevés volt. De nem a kuláklistán. Találtak sok kulákot. Nagyon sok igazságtalan zaklatás érte az upusztai középparasztokat.

A kisparaszti gazdaságok fokozott megadóztatásával a termelőszövetkezetek szaporodását, mezőgazdasági nagyüzemek megteremtését szerették volna elérni. Ehhez azonban nem voltak meg a kellő feltételek.

"A párt vezetői nem vették figyelembe azt a lenini tanítást, hogy a kisárutermelőket csak hosszadalmas, igen türelmes szervező munkával lehet átformálni: hogy a proletárdiktatura alapja a munkás-paraszt szövetség, amelyet nem szabad a mezőgazdaság szocialista átszervezésnek erőltetésével, a parasztsággal szemben alkalmazott erőszakkal veszélyeztetni. Bár több ízben is hangzottak, hogy a mezőgazdaság átszervezésében nem szabad megszegni az önkéntesség elvét, valójában az átszervezés erőltetett üteméből szinte szükségszerűen követke-

zett az önkéntesség megsértése." /64.

A termelőszövetkezeti tagság jelentős része sem talált biztos megélhetést a közösben, ezért a népgazdaság más ágába mentek el dolgozni.

Nagyszénásról 1953. tavaszán a tsz. engedélyével sokan elmentek az iparba dolgozni, hogy egy kis pénzt keressenek. Mivel a gabona nagy részét beadásba vitték, jóformán semmit sem oszthattak a tagoknak. Nem a paraszt kenyere volt már a legfontosabb, hanem a beszolgáltatás teljesítése. 1953. tavaszán sok tsz-tagnak nem volt kenyere. Szűkös, nehéz volt a helyzet, de a tagok nagy része kitartott a tsz mellett. A felső vezetés ráerőszkolta a tsz-re a gyapottermesztést, 120 holdon vetették. Se kedvük, se adottságuk, se szakértelmük nem volt hozzá. Napszámosokat fogadtak a megművelésére, azok elvitték még azt a kis pénzt is, amit kaptak érte.

Jobb lett volna a nagyon jól jövedelmező konyhakert, vagy akár a kukorica. Ez is egyik oka volt, hogy a tsz-tagok nem szívesen dolgoztak a közösben, de akadtak olyanok is, akik arra számítottak, hogy majd ad az állam pénzt, ha azt akarja, hogy ne menjen szét a tsz. Így aztán az igyekvő, szorgalmas tagok rosszul jártak. Előfordult, hogy a pártszervezet és a tsz vezetői házról-házra jártak a tsz tagokhoz, hogy menjenek dolgozni. Hibák voltak, - ahogy az 1953. zárszámadási közgyűlés megállapította - a tagok munkájában is és a vezetésben is. Ebben az évben csak egyszer kapálták meg a kukoricát. Hanyagul végezték a munkájukat az állatgondozók is. 1953-ban 850 malacból - csak a Dózsában - 238 hullott el a rossz gondozás miatt. A baromfitenyésztésben is nagy volt a hanyagság az átlagos évi tojáshozam 48 volt. Hiba volt az ellenőrzéssel és a nyilvántartással. Nem védtek kellően a közös vagyont. Maga a vezetőség sem lépett fel azok ellen kellően, akik a közös vagyont kiséjtítették.

Közben 1950 októberében Nagyszénáson is mint mindenütt az országban lezajlottak az első tanácsválasztások. A község első tanácselnöke Lestyán András lett, 1962-ig volt a községi tanács élén /most a Lenin Tsz párttitkára./

Azok a szegényparaszatok, akik 1948-ban a földbér-
lő szövetkezetet megalakították nagy bizakodással, és lel-
kesedéssel kezdték a munkát. De a bizakodás éveken át csak
bizakodás maradt.

1951-ig még haladtak valamelyest előre. De ötvenkettőben
nagyon rossz esztendő következett. Elfagyott minden. Nem
volt kenyér, de még krumpli sem. Pedig már akkor megnöve-
kedett a földterület és a tagság is. De ez növelte a bajt.
Akik később csatlakoztak hozzájuk, otthagyták rájuk a föl-
det. Egy-egy tagra 30-40 kataszteri hold jutott. A föl-
det nem tudták jól megművelni.

A községi tanács egyik 1951-es statisztikai jelentése sze-
rint a község földterülete a következőképpen alakult 1951-
re:

- termelőszövetkezetek földterülete: 3,428 kh.
- 3,722 kisparaszt földje: 12,415 kh.
- 34 kulák földje: 679 kh.

A Gyulai Állami Levéltárban az abban az időben a
községből küldött jelentések túlnyomó többsége azzal fog-
lalkozik, milyen terményből hány százalékra teljesítette
a falu a beszolgáltatást. Például egy részjelentés 1951-
ből:

"223 dolgozó paraszt 150 %-ra, teljesítette beadá-
si kötelezettségét, 261- 200 %-ra, 104 paraszt pedig 300
%-ra, 47 helyen kellett helyszinelést végezni".⁶⁶ Ezek
voltak azok a hirhedt padláslesöprések. A kiváló minő-
ségű termőföldön dolgozó parasztek asszonyai sorbanáll-
tak kenyérért...

A korábbi években elkövetett szektás hibák, az elég sűrűn előfordult erőszakosságok, a termelőszövetkezet gazdasági megerősítésének elhanyagolása, valamint az 1953. júniusi határozat jobboldali torzításai országosan tömeges kilépésekhez és termelőszövetkezet feloszlításokhoz vezetett. Nagy Imre emlékezetes fellépése bátorította a szövetkezetellenes erőket, a kulákok szövetkezetellenes lépéseit, akik visszakövetelték betagosított földjeiket, épületeiket, gazdasági felszereléseiket. A reakciós erők támadása a közös gazdálkodás ellen a szövetkezeti mozgalom hívei körében nagy zavart okozott olyan körülmények között, amikor mezőgazdaságunk egész szocialista szektorában egyébként is súlyos gazdasági problémákkal kellett megbirkózni. A szövetkezeti parasztok nem érezték eléggé maguk mögött a párt és az állam támogatását és ez is bénítólag hatott a termelőszövetkezetek hiveire a termelőszövetkezetek védelmében.

Nagy erőfeszítésébe került Nagyszénáson a két termelőszövetkezet pártszervezetének és a szövetkezethez ragaszkodó tagjainak, hogy 1953 őszén senki sem hagyta ott a termelőszövetkezeteket. Ebben az időben a tagok és vezetők nagy részét nem annyira a jövedelem tartotta benn a tsz-ben -, mert a jövedelem általában nem érte el az egyéni parasztokét -, hanem a szocializmus építésébe, a szövetkezeti mozgalomba vetett hitük, a közösség iránti felelősségük.

Csak 1954-ben vált ki a Dózsából egy kisebb csoport, így csökkent a területe és a tagok száma is.

A helyzet teljességéhez tartozik, hogy végül is a termelőszövetkezetek életében, gazdálkodásában a júniusi határozat és az azt követő intézkedések kedvezően éreztették hatásukat. A termelőszövetkezetek önállósága növekedésének eredményeként a közös gazdaságot a szövetkezet tagjai jobban magukénak érezték, adottságaikat kezdték jobban kihasználni, a beadási kötelezettségek mérséklése miatt jobban tudtak élni a piaci lehetőségekkel.

1954 tavaszától fokozatosan javult a tsz-ek munkája és eredményeik is jobbak lettek. Növelték az állatállományt, igyekeztek sok takarmánynövényt termelni. A gépállomás is jobban és többet segített. A termelőszövetkezeti tagok is szorgalmasabban dolgoztak. 1954-ben búzából 11 q, cukorrépából 199, takarmányrépából 350, dohányból 12,60, lucernaszénából 25, csöves kukoricából 25 mázsás átlagtermés volt a Dózsában, és 1954-ben már az állattenyésztés 1 millió 333 ezer forint jövedelmet hozott. Ez már nagy haladás volt, például ahhoz képest, hogy 1951-ben az állattenyésztés haszna még csak 185 ezer forint volt.

Közben a község is épült. A földreform során kiosztott házhelyeken egymás után épültek az új házak. 1954-ben többségében társadalmi munkával négy új tanterem épült a község legszebb iskolájához.

A közös gazdálkodással kapcsolatos jobboldali torzítások feltárására az MDP. Központi Vezetőségének 1955. márciusi ülésén került sor, majd néhány hónap múlva a Központi Bizottság újra állást foglalt a szövetkezeti szektor mennyiségi fejlesztése mellett.

A nagyszénási Dózsa Tsz. üzemi pártszervezetének taggyűlése 1956. februárjában elhatározta, hogy a községet még 1956-ban tsz-községgé alakítja.¹⁹⁶⁷ Előkészítve nem volt az átszervezés. A fejlesztési munka során az ütem növelése érdekében az önkéntesség megsértése és más adminisztratív módszerek újra előkerültek. Az újabb hibák ismét ürügyet adtak a jobboldali elemek támadására. Ez most már egyre inkább nem az szövetkezeti mozgalom egyes hibái, hanem az egész szocialista mezőgazdaság ellen irányult.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését helyes irányba kívánta terelni a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1956. július 18-i ülése. Sok év után a Központi Vezetőségnek ez az ülése végre nem zárkózott el a

szövetkezeti mozgalom meglévő problémáitól, a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez szükséges feltételek megteremtésétől. A határozat az erősödő jobboldali nézetekkel szemben határozottan sikraszállt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének politikája mellett. A szervező munka során előírta az önkéntesség szigorú betartását és hangsúlyozta a parasztság meggyőzésének szükségességét. A mezőgazdaság szocialista átszervezése fő útjának a termelőszövetkezeteket jelölte meg, de ugyanakkor nagyobb mértékben szorgalmazta az alacsonyabb típusú szövetkezetek /termelőszövetkezeti csoportok, szakszövetkezetek, társulások/ szervezését. A határozat a termelőszövetkezetek állami irányításának megjavítására, a szövetkezeti demokrácia érvényesítésére is megfelelő döntéseket tartalmazott. /68.

Az 1956. évi KV. ülése a termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdításának érdekében is sok intézkedést dolgozott ki. Így az építőanyag és egyéb eszközellátás megjavítását, az univerzális erőgépek és pótkocsik megvásárlását a szövetkezetek részére, irányt mutatott a szövetkezeti közös építőbrigádok megalakítására, a fokozatosság nagyobb mérvű érvényesítése céljából lehetővé tette, hogy az állatállományt annak arányában vigyék be a közösbe, ahogyan az elhelyezés és a takarmányozás fokozatosan biztosítva lesz. Támogatta a beadás teljesítése után a szabadpiac előnyeinek kihasználását, a havi rendszeres előlegezés megvalósítását és az öreg, munkaképtelen szövetkezeti tagok nyugellátásának intézményes megoldását. /69.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1956. júliusi határozata a szövetkezeti tagság körében is kedvező visszhangra talált.

1956-ra azt is elérték a szövetkezetek, hogy legalábbis Nagyszénáson az átlagtermésük is jobb volt, mint az egyének átlaga.

1956. augusztus 27-én tárgyalta a községi párt végrehajtó bizottság az aratás-cséplés eredményeit. A jelentés szerint:

Átlagtermés:

	<u>búza:</u>	<u>őszai árpa:</u>	<u>tavaszi árpa:</u>	<u>zab:</u>
egyéniek:	7,80 q.	9,10 q.	8,30 q.	8,50 q.
Lenin Tsz.	11,80 "	15,60 "	10,70 "	6,- "
Dózsa Tsz.	11,70 "	15,80 "	12,30 "	4,50 "
Uj Élet Tsz.	6,71 "	14,- "	6,76 "	8,54 "

Az Uj Élet Tsz. átlagtermésének oka az volt, hogy nagy volt a belvizkár, a kalászosokat is vízben aratták. /70.

A jegyzőkönyv szerint a község kenyérgabona ellátása nem volt biztosítva, elégedetlenkedtek az emberek. A pártszervezetben is torzszalkodások voltak, fegyelmi ügyekkel foglalkoztak.

Az akkori ügyészszégi, bírósági jelentések azt tanúsítják, hogy bizalmatlan volt a hangulat az egész megyében. /71.

Összességében 1955-ben és 1956-ban már kezdtek az emberek jobban élni, megindult az egyenletesebb felfelé ivelő fejlődés, nagy kár, hogy az 1956. júliusi - alapján helyes - határozatok végrehajtását megakadályozta az 1956-os ellenforradalom.

AZ ELLENFORRADALOM

Az ellenforradalmi eseményekről sok emberrel beszélgettem a faluban, többek között Kaczkó Mihály jelenlegi tanácselnökkel, aki 1956-ban a Lenin Tsz-ben dolgozott és elbocsátották munkahelyéről, mint kommunistát, Mórocz János községi párttitkárral, Talpas István községi tanács-

titkárral és másokkal. Olvastam a Községi Tanács VB 440/1957. sz. jelentését az ellenforradalmi eseményekről, amelyet a megyei dokumentációk összeállításához küldött.

1956. október 23-án nyugtalanság volt az egész községben. Huszonnyolcadikán volt az első felvonulás olyan jelszavakkal, hogy "egyforintos kenyeret, Rákosinak kötelelet." Megalakult az úgynevezett forradalmi tanács, Trabak Pál vezetésével. Ténykedésük: párt háznál, tanácsnál, gépállomáson könyvégetés, pártzászlók égetése. Romboltak a földművesszövetkezetben, a szabadságharcos szövettségben. A tanácsháztól elzavarták Lestyán tanácselnököt, a tanács titkárt és néhány alkalmazottat, helyette maguk ültek be a tanácsházára. Listát állítottak össze a kommunistákról, akiket ki akartak irtani.

A szervezkedők összetétele: korábban sértett emberek, közönséges bűncselekményekért büntetettek - például Filó György, - meggondolatlan fiatalok, volt kulákok /földjüket akarták visszaszerezni/, államosított házak tulajdonosai, volt csendőrök. Az egyik vezető Fecske István evangélikus lelkész, aki úszító prédikációt tartott.

A vezetők többsége büntetett előéletű. Egyik "jelentős" ténykedésük, amit a termelőszövetkezet nagyon megsínylett, hogy levágtak 37 szarvasmarhát és felhasítva a "felkelőknek" küldték. A kísérő levelén október 29-i dátum, pecsét és sok aláírás van. Kiosztottak 240 malacot is.

A jótékony kísérők egy része disszidált, például Skultéti István valahol Kanadában él.

Az ellenforradalmi felkelés, amelyet a magyar népi demokrácia vívmányainak megsemmisítésére robbantottak ki, 1956. októberében nagy erőfeszítéseket tett a termelőszövetkezeti mozgalom szétzúzására is.

A termelőszövetkezeteket is megingatta az ellenforradalom, az emberek többsége nem dolgozott, az idős tsz-tagok és a kommunisták álltak helyt azokban a napokban. Sokan kiléptek. Jellemző volt a határozatlanságra, hogy volt olyan tag, aki egyik nap délutánján kilépett, éjszaka töprengett, nem aludt és másnap reggel visszament a vezetőséghez bocsánatot kérni, és kérte vegyék vissza.

Az ellenforradalom néhány napja alatt nagyon komoly pusztítást vittek véghez a községben. Trabak Pál vezetésével a gépállomáson, a tanácsházánál, a központi iskolánál plakátokat, könyveket, Lenin, Sztálin képeket égették. A pártháznál "minden kommunistát kiirtunk" jelszóval égették a párt zászlaját és iratait. Hetvenkét tagú "forradalmi tanács" alakult. Ténykedésüket zürzavar jellemezte. Legfőbb gondjuk az volt, hogy a föld visszaadást hogyan oldják meg, hogyan számolják fel a Pártot, hozzanak létre új pártokat, és legfőképpen kinek - milyen beosztása legyen a vezetésben.

A községházánál rendezkedtek be. Nyugati rádióadásokat hallgattak, sztrájkokra, tüntetésre uszítottak. November 3-án hazatértek a községbe Nyugatról Huszár Sándor, Huszár István és Szabó József, akik fegyveres harcra uszítottak. Azt mondták, ha Budapesten vér folyik, ott is /Nagyszénáson/ folyjon vér. Akadt egy Hamza Károly nevű honvéd hadnagy, aki arra vállalkozott, hogy az egyik laktanyából fegyvert szerez és a nagyszénási gépállomásnál védelemre rendezkedik be azzal a céllal, hogy felvegye a harcot a szovjetek ellen.

Erre azonban nem került sor, mert a közeledő szovjet csapatok megakadályozták. Megérkezésük hírére az ellenforradalom "vezérkara" szétszaladt, szétzüllött, többen disszidáltak.

A KONSZOLIDÁCIÓ, A TERMELŐSZÖVETKEZETEK
SZERVEZETI, POLITIKAI HELYZETE, FEJLŐDÉSE

1956. októbere után - a szövetkezeti mozgalmat ért nagy károk ellenére is - meg volt az az alap, amelyet megszilárdítva a múltban elkövetett hibák következményeitől megszabadítva, megfelelő feltételeket lehetett létrehozni a termelőszövetkezeti mozgalom megszilárdításához és fejlesztéséhez.

Az 1956. évi októberi ellenforradalom leverése után a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a termelőszövetkezetek megvédése, a mezőgazdaság szocialista átszervezése terén a korábban elkövetett hibák kiküszöbölése, a közös gazdaságok megerősítése érdekében számos intézkedést hozott. A kötelező beadás megszüntetése, a termelőszövetkezetek önállóságának helyreállítása, a kötelező vetésterv megszüntetése, a közös vagyon széthurcolásának megakadályozása, a kilépőkkel a törvényes alapon történő elszámolás biztosítása mind erősítette a mezőgazdaság szocialista szektorát.

Az ellenforradalom leverése után viszonylag hamar következett be a konszolidáció. Amikor megalakult a munkás-paraszt kormány, a községben is javult a helyzet. Létrehozták a pártszervezetet, sokkal kevesebb, de stabilabb taggal, elzavarták az ellenforradalmi bizottságot. Sokakat, akik bűnöket követtek el az ellenforradalom idején több-kevesebb börtönbüntetésre ítélték a bíróságok. A községben helyreállt a rend. De a tsz-tagok visszaemlékezése szerint nagyon nehéz volt 1957 tavaszán újra beindítani a közös munkát. Nehéz volt újra fegyelmezettségre nevelni a tsz-tagokat. Volt olyan eset is, hogy aki végképp szemben állt a tsz-ben a rendes munkával, állandóan elégedetlenséget szított, kizárták.

Mivel 1957 tavaszán valóban azok maradtak meg tsz-tagnak, akik hittek a nagyüzem fölényében, lelkesen, összeforrottabban kezdtek dolgozni. A vezetés is határozottabb lett. És már 1957 őszén 38,58 forintot ért egy munkaegység, ez 6 forint 10 fillérrel volt magasabb a tervezettnél.

A jó időjárásen kívül ez annak köszönhető, hogy szorgalmasan dolgoztak a tsz tagok.

Az 1957-es zárszámadáson már következő célokat tűzték maguk elé a tsz tagjai: belterjes gazdálkodás folytatása, állattenyésztés fejlesztése, takarmánytermelés növelése, helyes vetésforgó, megfelelő üzemi arányok kialakítása, stb.

A nagyszénási Dózsa Termelőszövetkezetnek, amely pontosan 1948. október 3-án kezdte meg a közös munkát, 1958-ban - 10 évvel később - 1 270 hold földje volt. Ebből 964 hold szántó, 200 hold legelő, 34 hold gyümölcsös - ezt már ők telepítették - a 15 hold szőlővel együtt és volt 21 hold erdő.

Ezen a területen - akkor - 136 család 211 tagja dolgozott, mint állandó, munkakönyves tag.

Az állatállomány tulajdonképpen akkor kezdett kialakulni. Nagyon rosszul érintette őket, hogy az ellenforradalom nagylelkű vezérei 36 tenyésztőszőrt vittek el tőlük felhasítva, s összes káruk -, amely jórészt az állatállományt érte - majdnem egymillió forint volt.

1958 nyarán volt a közösben 115 szarvasmarha, amiből 60 tehén /39 törzskönyvezett/ 407 sertés - ebből 37 anyakoca -, 135 tenyészszüldő -, 39 ló, 729 juh és több mint 3 000 baromfi.

Osgyáni János, a Dózsa Termelőszövetkezet lelkiismeretes könyvelője rakta össze és őrizte meg a tiszta múltját megörökítő iratokat, amelyekre azt is lehetne mondani, hogy beszédes számok.

Néhány táblázat ezekből:

A TAGLÉTSZÁM ÉS A TERÜLET ALAKULÁSA:

Dátum:	Taglétszám:	Összterület kh.	Szántó kh.
1949	71	199	199
1950	127	449,5	-
1951	217	1 445,5	1 062,5
1952	276	1 291,5	1 070
1953	281	1 561	1 056
1954	272	1 314	1 126
1955	283	1 164	890
1956	269	1 364	1 073
1957	201	1 093	791
1958	214	1 270	964

AZ ÁLLATTENYÉSZTÉSBŐL ÉS A NÖVÉNYTERMELESBŐL
EREDŐ BEVÉTEL:

Dátum:	Állattenyész- tésből: származó bevétel	Növényter- mesztésből: 1000 Ft-ban:	Össze- sen:
1951	154	458	612
1952	406	945	1 351
1953	416	641	1 057
1954	944	822	1 766
1957	1 049	934	1 983
1958	1 832	1 649	3 481

Érdemes megfigyelni azt is, hogyan alakult a vetésszerkezet a főbb növényeknél, mondjuk 1956-57-ben, 1958-ban és 1951-52-ben.

A termény neve:	Vetésterülete a szántóterület %-ában		
	1951-52	1956-57	1957-58
Kenyérgabona	36,5	37,4	39,6
Takarmánygabona	28,9	36,16	31,7
e b b ő l			
kukorica	13,8	18,6	18,7
Cukorrépa	1,6	4,8	4,2
Dohány	1,5	3,8	3,7
Szálastakarmány	14,7	14,-	14,9
e b b ő l			
pillangós	11,5	9,5	9,5
Gyapot	12,-	-	-

AZ EGY MUNKAEGYSÉGRE JUTÓ RÉSZESEDÉS:

Dátum:	Egy munkaegységre jutó részesedés		
	összesen:	ebből természetben %	pénzben %
1949	17,-	-	-
1950	17,88	44	56
1951	19,10	57	43
1952	4,08	27	73
1953	19,39	59	41
1954	22,45	44	56
1955	30,27	50	50
1956	33,40	55	45
1957	38,58	54	46
1958	44,14	35	65

Ezzel egyidőben fokozatosan növekedett a fel nem osztható szövetkezeti alap is. Mégpedig a következőképen:

Dátum:	Vagyon /1000 Ft./	Dátum:	Vagyon /1000 Ft./
1949	3	1954	852
1950	118	1955	1 131
1951	348	1956	1 338
1952	431	1957	1 622
1953	517		

És végül nézzük meg az egy tagra jutó munkaegységet abban a 3 évben, amikor a jó ellenőrzés és nyilvántartás miatt már nem volt nagyobb mérvű munkaegységigítás:

Dátum:	Az egy tagra jutó össz-munkaegység egész ében:
--------	--

1956	237
1957	319
1958	360 /72.

Említettem korábban, hogy 1948-ban 16 szegényember hajdani kubikosok, napszámosok és zsellérek alakították meg Nagyszénáson a földbérllő szövetkezetet. Ebből a hajdani /nem is olyan hajdani/ 100 holdas birtokból 1958-ra 1.700 holdas gazdaság lett. Vagyonuk kilenc és fél millióra nőtt. Negyvenhárom holdon telepítettek gyümölcsöst. Jelentősen növekedett az átlagtermés.

Néhány összehasonlító adat:

	<u>Holdankénti termés</u>	
	<u>1949:</u>	<u>1958:</u>
Búza	7 q.	13,6 q.
Árpa	8 "	18,5 "
Cukorrépa	140 "	230,- "

Állatállományuk 1958-ban: 66 tehén, - 185 nö-
vendékmarha, 50 anyakoca, 200 db. hizó, 337 süldő,
1 200 juh. Volt már teherautójuk, Zetorjuk, vontató,
daráló. A termelőszövetkezet értelmes vezetői mega-
lapozott tervekkel dolgoztak. Rájöttek, hogy a jöve-
delmezőbb, belterjesebb gazdálkodásnak a fejlett ál-
lattenyésztés a feltétele.

Dohánykertészt, állattenyésztési szakembert,
könyvelőt tanítottak, hogy szakszerűen, nagyüzemi
módon vezethessék a gazdálkodást. Korszerű nagyüzem
lett a Lenin Termelőszövetkezet 1958-ra, és megala-
kulásának 10 éves évfordulójára igen magas kitünte-
tést kapott, a Munka Vörös Zászló Érdemrendjét.^{173.}

Közben óriásit fejlődött maga a község is. A
felszabadulás óta annyit fejlődött ez a kis alföldi
község, hogy egészen meglepő. Többet, mint megalá-
pításától számítva /1850/ az előző száz év alatt.

A községben a felszabadulás után megduplázó-
dott a lakóházak száma, körülbelül 800 lakóház épült,
de milyen lakóházak? Akármelyik város villanegyedé-
nek el lehetne fogadni az új településeket. Csinos
kettő vagy több szobás /padlós/ többnyire fürdőszo-
bás, villanyvilágítással felszerelt lakóházak. Körü-
löttük gyümölcsöskertek és virág, - nagyon sok a vi-

rág, az utcákon is -. Pontos számot a felépült házakról szinte nem lehet írni, mert napról napra készülnek el újabbak és újabbak, jelenleg is folynak a családi ház építkezések. Így az országosan égető lakás-probléma a községben nagyjából megoldottnak tekinthető.

Négy új kút épült, 13 kilométer villanyhálózat, 22 kilométer járda a község utcáin, a felszabadulás után, különösen 1956 utáni években.

1956-ban olaj után kutattak a községben /, mivel Orosháza környékén elég sok olajat és földgázt találtak/ olaj helyett 96 C° hőforrást találtak, amely nátrium-hidrokarbonátot tartalmaz. Gyógyfürdő létesítésére is alkalmas.

Felépült 5 és fél milliós beruházással Békés megye egyik legszebb strandfürdője, úszómedencével, gyógymedencével, fedett fürdővel. Orvosok javaslatára sokan keresik fel most már a szomszéd megyéből is, rendszeres buszjáratok, Orosházáról úgynevezett fürdővonatok közlekednek a községbe, és nagyon sok magánautó parkíroz szinte minden nap a fürdő környékén.¹⁷⁴

Felépült a községben 12 millió forintos beruházással egy korszerű szociális otthon, amely 200 idős embernek biztosít egészséges otthont, pihenést, teljes ellátást, gyógykezelést, - vagyis nyugodt öregséget.

Olvastam a Községi Tanács, és a Tanács Végrehajtó bizottság jegyzőkönyveit. Mintha az 1949 előtti évek "a hős korszak" határozottsága, okos, meggondolt, felelősségteljes munkája, intézkedései ismétlődnének meg a Tanács 1956 utáni munkájában, - de sokkal nagyobb hozzáértéssel.

A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSE

Az 1957 júliusában kelt "Az MSzMP agrárpolitikájának tézisei"⁷⁵ foglalkozott azokkal a sorsdöntő változásokkal, amelyek hazánkban végbementek a felszabadulás óta. Különösen kiemelte a mezőgazdaság terén bekövetkezett változásokat. Részletezte azokat a hibákat, amelyeket korábban elkövettek a mezőgazdasági termelés irányításában /túlzott beadási kötelezettség, erőszakos tsz szervezés, bizonyos, nem kifizetődő növények termelésének kényszere./

Ezekután "... az MSzMP a marxizmus-leninizmus tanításai alapján olyan agrárpolitikát kíván kialakítani, amely figyelembe veszi az elmúlt évek tapasztalatait, jelenlegi helyzetünket, és erősíti a munkás-paraszt szövetséget, fejleszti a mezőgazdasági termelést, a mezőgazdasági munkásokra, félproletárookra és szervezeti parasztságra támaszkodva közelebb jut a parasztság fő termelő rétegeihez, a kis- és középparasztokhoz és sikeresen oldja meg a mezőgazdaság szocialista átépítésének nagy feladatát."⁷⁶

A legfontosabb mezőgazdaságot érintő intézkedések voltak a beadási kötelezettség eltörlése, a vetési kényszer megszüntetése, az erőszakos szervezőtevékenység és tagosítás hibáinak helyrehozása, a föld adás-vételének 5 holdig történő engedélyezése, a föld bérbeadásának megkönnyítése, az állami szabadfelvásárlási árak bevezetése, a termelőszövetkezetek önállóságának fokozása. Mindezek az intézkedések azt eredményezték, hogy az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek és az egyénilleg gazdálkodó parasztok is biztonságosabban termeltek. Ezzel egyidejűleg azonban az országban és Nagyszénás határában is - erre külön kitérek, mert fontos a tsz szervezés további alakulása szempontjából, - a középparasztok megerősödtek. Mivel gazdaságukban lehetővé vált a bővített újratermelés, kapitalista tendenciák mutatkoztak. Különösen Ujpusztán /jelentős régi ta-

nyarendszeres határrész/ erősödtek meg a középparasztok.

A termésátlagok javultak a megmaradt tsz-ekben is. 1959-ig a termelőszövetkezetek földterülete és taglétszáma körülbelül az ellenforradalom előtti szintre emelkedett. 1959 januárban jelent meg a Társadalmi Szemlében a "Közlemény az MSzMP Központi Bizottsága 1958. decemberi ülésének határozatáról. /A Párt agrárpolitikájával kapcsolatos egyes kérdésekről és termelőszövetkezeti mozgalom további fejlesztéséről."77

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1958. decemberi határozata fő feladatként és nagyon közeli célként jelölte meg a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítását. Ezt a célkitűzést több körülmény indokolta:

"Társadalmunk szocialista átalakítása - állapítja meg a határozat - csak a mezőgazdaság szocialista átszervezésével válik teljessé, csak ezzel szüntethetjük meg népgazdaságunk egész területén az embernek ember által való kizsákmányolását, csak ezzel foszthatjuk meg mindenütt gazdasági alapjuktól azokat az erőket, amelyek a kapitalizmus visszaállítására törekedtek, csak ezzel vesszük elejét újabb ilyen erők keletkezésének."78

A határozat alapján országosan megtörténtek az előkészületek, felmérések, amelyeknek az volt a célja, hogy lehetővé tegyék a termelőszövetkezetek gyors fejlesztését, megtörténjék az ugrásszerű változás a mezőgazdaságban, kialakuljon a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság.

A pártbizottságok rendkívül körültekintő irányelveket dolgoztak ki a helyzet pontos felméréséhez, és az átszervezés megindításához. Az MSzMP. Orosháza Járási

Bizottsága például többek között a következőket javasolta a pártszervezeteknek:

"A szövetkezeti mozgalom tervszerű fejlesztése biztosítása érdekében községi mezőgazdasági fejlesztési bizottságok létrehozása szükséges.

"A mezőgazdasági fejlesztési bizottság bizza meg a mezőgazdasági szakembereket tsz. elnököket, hogy elemezzék a már működő termelőszövetkezetek gazdasági helyzetét, megszilárdításuk, továbbfejlesztésük lehetőségeit. Üzemi arányokat, állattenyésztés, növénytermelés közötti arányokat, beruházott vagyont, a munkaerőt és a földterület közötti arányokat, és a belterjesség további kiszélesítésének további lehetőségét segítsék elő a munka helyes megszervezésével."

4. pont: "A fejlesztési bizottság bizza meg a községben lévő mezőgazdasági szakembereket, tsz. vezetőket a község mezőgazdasági átszervezésének távlati tervének kidolgozásával, amelyben rögzítse a gazdaságok számát, központok, létesítmények helyét, gazdálkodás profilját, állatállomány arányát, mennyiségét, a termésátlagokat, stb. /E távlati tervet ismertesse a község dolgozó parasztságával/;

5./ "A fejlesztési bizottság a terület felmérése folytán vegye számba, hogy a község melyik részén milyen szövetkezeti forma kialakítására van nagyobb hajlamosság, utána keresse meg azokat a személyeket, akikből előkészítő bizottságokat lehet alakítani.

6./ Az agitátorok beosztását úgy kell megszervezni, hogy a bentlévő volt középparasztok, a jól gazdálkodó egyéni parasztokhoz, az agrárproletárokat a kisparasztokhoz, az egyéni gazdák hasonló rétegeihez. A KISz tagokat az egyéni fiatalokhoz, a tsz. asszonyokat az egyéni asszonyokhoz ossza be.

9./ A fejlesztési bizottság szervezze a községekben a téli mezőgazdasági szakoktatást, ezüstkalászos tanfolyamokat. Ezeket a termelőszövetkezeten belül szervezzék és ide vonják az egyénileg dolgozó parasztfiatalokat is"⁷⁹

Az irányelvek alapján a Nagyszénás községi Pártbizottság az 1958. augusztus 30-i pártbizottsági ülésre egy részletes jelentést állított össze:

"Nagyszénás község össz-területe:	16 603 kat.hold
Ebből szocialista szektor,	5 590 " "
	amelyen 443 család dolgozik,
Egyéni parasztok kezén	11 013 kat.hold
	van.

A község lakossága 2 867 család

Ebből:

tsz. és tszcs. tag:	443 család
agrárproletár:	362 "
félproletár:	1 176 "
közép és kisparaszt:	639 "
földdel rendelkező	
ipari: és egyéb munkás:	140 "

A község lakosságának összetételét elemezve azt kell megállapítani, hogy a község politikai életének, valamint a tsz. agitációs munka megjavítása mellett a Lenin és a Dózsa tsz.-ek eredményei segítik, hogy az agrárproletárok nagy számban lépjenek a nagyüzemi gazdálkodás útjára."⁸⁰

Egy 1958. okt. 28-i jelentés felméri Nagyszénás község mezőgazdaságának fejlődését 1945-től 1958-ig, úgy, hogy összehasonlítja a földreform utáni állapotot, amikor is kiosztottak 7 734 katasztrális hold földet 2 438 család között, az 1948-as helyzetet, amikor

a két első tszcs. alakult és az akkori 1958-as helyzetet.

A Dózsa és a Lenin tsz.-t 1948-ban agrárproletárok és új földhöz juttatott kisparaszatok alakították, a két tszcs-t összesen 23 tag, 148 katasztrális hold földön.

1958-ban, a Dózsa tsz.-ben van 249 tag
1 743 kat.hold föld,

a Lenin tsz.-ben van 208 tag
1 790 kat.hold föld,

A Dózsa tsz. vagyona	8,900 000 Ft., oszthatatlan
szövetkezeti alap	1,220 000 Ft.

A Lenin tsz. vagyona	9,500 000 Ft., oszthatatlan
szövetkezeti alap	2,638 000 Ft.

Egy munkaegység értéke:

1949-ben:

Dózsa Tsz.	17 Ft.
Lenin Tsz.	15 Ft.

1958-ban:

Dózsa Tsz.	43,14 Ft.
Lenin Tsz.	44,60 Ft.

Búza termésátlag:

1949-ben:

Tsz-ek	7,30 q
egyéniék	7,40 q

1958-ban:

Tsz-ek	10,87 q
egyéniék	8,37 q

1958-ban a község területének 31,3 %-a volt a tsz-ek területe,

egyéniéké: 68,7 %-a. /81/

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1958 évi decemberi határozatában a marxizmus-leninizmus szilárd alapjaira támaszkodva dolgozta ki az átszervezés munkájának legfőbb követelményeit. Ezeknek megvalósítását a párt a szervező munka egész időszaka alatt töretlenül biztosította.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének nagy munkájában minden eddiginél nagyobb aktivitással vették ki részüket a régi szövetkezeti tagok, de az újak is segítettek a szövetkezeti mozgalom kiszélesítését. A szövetkezetek tagjai maguk döntöttek a közös gazdálkodás fő kérdéseiről – a vezetők megválasztása, a közös termelés, a közös munka megszervezése, a munka díjazása, stb. – ami a közös gazdálkodás beindításához nagy erőforrást jelentett.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése nyugodt légkörben ment végbe. A kulákok szövetkezetbe való belépésének lehetővé tétele nagymértékben csökkentette az aktív szövetkezetellenes erők lehetőségeit.

Az átszervezés során biztosították a parasztok érdekelt-ségét a termelési eszközök és a háztájin felül lévő állatok közösbe való bevitelénél, és közös gazdaság fokozatos megszervezésének követelményéből kiindulva különböző átmeneti megoldásokat tettek lehetővé.

A szövetkezeti gazdaságok eredményes gazdálkodása érdekében széleskörűen alkalmazták a munkaegység-rendszert kiegészítő, különféle premizálási módszereket, átmeneti munkadíjazási megoldásokat. Ezeknek az volt a lényege, hogy aki többet dolgozott és nagyobb

termelési eredményt ért el, több lett a jövedelme - így biztosították a szövetkezeti tagok anyagi érdekelttségét.

Megoldották a falusi dolgozók által régen óhajtott szociális problémákat, gondoskodtak az idős szövetkezeti tagokról, megoldották a balesetbiztosítást. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének munkájában a számszerű fejlesztés és a politikai, szervezeti gazdasági megszilárdítás egységes feladatot képezett. Államunk, munkásosztályunk biztosította a szövetkezeti gazdálkodás megindításához a legszükségesebb anyagi eszközöket. A szövetkezeti gazdaságok megszilárdításához, valamint az átszervezés folytatásához a párt megszervezte szocialista társadalmunk minden rétegének aktív segítségét.

A párt agrárpolitikájának végrehajtása az 1958. év végétől 1961. tavaszáig terjedő időszakban elvezetett a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezéséhez.

Teljesült a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusának a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezésére vonatkozó célkitűzése.

A nagyszénási MSzMP. Végrehajtó Bizottsága 1959. júliusában dolgozta ki a munkatervét a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztésének előkészítésére.

Elhatározták, hogy feldolgozzák a tsz. agitációhoz:

- 1./ Egy-egy termelőszövetkezet indulásának nehézségeit, jelentőségét.
- 2./ Milyen eredményt értek el a termelőszövetkezetek gazdasági, növénytermesztési, állattenyésztési területen, stb.

- 3./ Milyen a termelőszövetkezeti tag jövedelme, egy-egy tsz-tag múlt évi és jelenlegi gazdasági helyzete.
- 4./ Milyen juttatással egészül ki a tsz-tag jövedelme, biztosítás, családi pótlék, stb.
- 5./ Mit jelent a község szempontjából a termelőszövetkezetek termésátlagának alakulása.
- 6./ Hogyan történik a tsz-be való belépés. Mit kell bevinni. Mikor és mennyit fizetnek az állatokért és a gazdasági felszerelésért.
- 7./ Milyen a földjáradék nagysága, mikor kapnak nyugdíjat, hogyan rendezi a termelőszövetkezet az idősebbek problémáját." ⁸² Ezekből a témákból agitátor tanfolyamot tartottak. Jól felkészítették a termelőszövetkezetek szervezőit.

1959. augusztus 28-ra összeállítottak egy jelentést a községi pártszervezet gazdasági beszámolójához, amely szerint a termelőszövetkezeti gazdálkodás alakulása 1956 és 1959 között a következő:

Új Elet Mezőgazdasági Tsz.:

	Taglétszám:	Földterület kh.	Szántó kh.
1956:	74	480	395
1957:	59	488	396
1958:	56	644	530
1959:	62	734	620

	1 munkaegys. készpénz: értéke:	Természet- ben:
1956:	30.- Ft.	4,54 Ft. 25,46 Ft.
1957: Kossuth:	22,38 "	1,38 " 21,- "
Uj Élet:	43,39 "	2,74 " 40,65 "
1958: Kossuth:	22,47 "	4,- " 18,47 "
Uj Élet:	27,35 "	4,25 " 23,10 "

Termésátlagok alakulása:

1956:

Búza :	7.- q.
Kukorica:	9.50 "
Árpa :	12,- "
Cukorrépa:	60.- "
Dohány :	10.- "
Zab :	3.80 "

1957:

	<u>Kossuth Tsz.</u>	<u>Uj Élet Tsz:</u>
Búza :	9.97 q.	10.5 q.
Árpa :	10.- "	12.2 "
Kukorica :	11.- "	12.- "
Cukorrépa:	115.- "	150.- "
Dohány :	3.50 "	10.- "
Zab :	3.50 "	12.- "

1958:

	<u>Kossuth Tsz.</u>	<u>Uj Élet Tsz:</u>
Buza :	9.- "	10.50 "
Árpa :	14.- "	13.4 "
Kukorica :	16.- "	14.- "
Cukorrépa:	132.- "	130.- "
Dohány :	7.2 "	9.- "
Zab :	8.95 "	6.30 "

Dózsa Mezőgazdasági Tsz.:

	<u>Taglétszám:</u>	<u>Földterület kh.</u>	<u>Szántó kh.</u>
1956:	337	1 533 kh.	1 242
1957:	201	1 234	932
1958:	176	1 421	1 118
1959:		2 338	2 111

	<u>1 m.e. értéke:</u>	<u>Készp.</u>	<u>%.</u>	<u>Termé- szetben:</u>	<u>%.</u>
1956:	33.40	13.40	40	20.-	60
1957:	38.58	17.67	46	20.91	54
1958:	63.61	25.43	59	18.18	41

T e r m é s á t l a g o k :

	<u>1956:</u>	<u>1957:</u>
Búza :	11.61	12.57
Ő.árpa :	15.08	15.90
T.árpa :	12.-	18.60
Kukorica :	18.5	21.-
C.répa :	165.-	194.-
Dohány :	12.05	11.40
Zab :	4.5	8.-
	<u>1958:</u>	<u>1959:</u>
Búza :	11.51	13.56
Ő.árpa :	16.14	17.01
T.árpa :	12.52	14.25
Kukorica :	14.-	-
C.répa :	181.-	-
Dohány :	12.77	-
Zab :	12.22	13.10

Lenin Termelőszövetkezet:

	<u>Taglétszám:</u>	<u>Földterület</u> <u>kh.</u>	<u>Szántó</u> <u>kh.:</u>
1956:	309	1 753	1 366
1957:	202	1 154	983
1958:	217	2 029	1 412
1959:	352	2 200	1 840

	<u>1 m.e.ért.:</u>	<u>Készpénz:</u>	<u>Természetben:</u>
1956:	35.48	15.83	14.65
1957:	44.08	22.89	21.19
1958:	36.-	17.-	19.-

T e r m é s á t l a g o k :

	<u>1956:</u>	<u>1957:</u>
Búza :	11.83	13.94
Ő.árpa :	15.96	16.-
T.árpa :	10.55	18.60
Kukorica :	17.-	18.50
C.répa :	160.-	205.-
Dohány :	16.-	13.60
Zab :	6.-	10.-

	<u>1958:</u>	<u>1959:</u>
Búza :	12.-	13.-
Ő.árpa :	16.50	18.46
T.árpa :	12.-	17.20
Kukorica :	20.-	-
C.répa :	140.-	-
Dohány :	14.-	-
Zab :	5.-	11.32

1959. augusztus 28.

Községünk területén működő I. típusu tszcs. 685 kataszt-rális holdat tesz ki.

Kossuth Tszcs.	121 kh.	24 tag,
Petőfi Tszcs.	113 "	18 "
Magvető Tszcs.	110	19 "
Rákóczi Tszcs.	128	17 "
Uj Világ Tszcs.	113	20 " /a tavasszal
Ezüst Kalász Tszcs.	78	11 " alakultak./ ⁸³

Nagyszénáson 1960-ban kezdődött el az az agitációs munka, amelynek eredményeként 1961. januárjára meg is történt az átszervezés.

A szövetkezeti mozgalom szegényparaszti jellege az 1958. évet követő időszakban megváltozott a kis- és középparasztok tömeges belépésével. A kis- és középparasztok tömeges belépése a közös munka nagy színvonalbeli emelkedését jelentette. A szövetkezeti gazdaságok sok nehézséget leküzdött régebbi tagságának a közös gazdálkodásban szerzett nagyobb tapasztalata párosulva a kis- és középparasztok nagyobb szakismeretével nagy erőforrásává lett a további még gyorsabbelőrehaladásnak. A szövetkezeti mozgalom nagy előnye lett, hogy a közös gazdálkodást is a korábbi éveknél lényegesen kedvezőbb feltételek mellett kezdhették el. A tömeges átszervezésnek a dolgozó parasztság meggyőzésével nyugodt légkörben és nem kiélezett osztályharcban történő végrehajtása nem járt együtt a közös gazdaságba bevitelre kötelezett állatok és eszközök nagyobb mértékű elherdálásával, pénzzé tételével. Így a dolgozó parasztok nem meggyengülve, hanem gazdaságilag jelentős erőt képviselve léptek be. Ez jelentősen elősegítette az induló termelőszövetkezetek gazdálkodásának indulását.

Békés megyében viszonylag gyorsan haladt a termelőszövetkezetek szervezése. Mindenütt termelőszövetkezetek alakultak. Nagyszénáson egyes határrészekeken még nem fejeződött be a szervezés, amikor Kaczkó tanácselnök visszaemlékezése szerint a község vezetői a Megyei Tanácstól olyan javaslatot kaptak, hogy szervezzenek néhány termelőszövetkezeti csoportot, termelői társulást, mert ilyen nincs másutt a megyében. Abból, hogy megszervezték, később nem kevés nehézség támadt. /De ez már nem feladata ennek a dolgozatnak./

Az átszervezés után a következőképpen alakult a községben a helyzet:

Sok kis- és középparaszt lépett be a már meglévő erős termelőszövetkezetekbe, a Dózsába és a Leninbe, két határrészen új tszeket alakítottak.

Igy a községben 4 termelőszövetkezet alakult:

Dózsa	3 281 kh.földön	552 fő dolgozóval
Lenin	4 266 " "	470 " "
Uj Élet	854 " "	76 " "
Vörös Hajnal	1 340 " "	145 " "
<hr/>		
T e h á t :	8 941 kh.földön	1 243 fő dolgozóval,

a termelőszövetkezetek akkori legfejlettebb típusai jöttek létre.

Egyidejűleg megalakították túlnyomó többségében a középparasztok a Pálmátér-Malmosi határrészen a Kossuth Tszcs-t, a Nyugat Ujpusztai határrészen a Kinizsi tszcs-t, és Közép Ujpusztán az Aranykalász tszcs-t.

Ezek közül a Rákóczi és a Kinizsi a község határának legrosszabb minőségű szikes termőterületén alakult /Székes, Nyugat-Ujpuszta/, Közép Ujpusztán az Aranykalászt a tanyasi élethez szokott régi gazdák alapították.

Birtokmegosztásuk a következő volt:

Aranykalász	tszcs:	411 kh.
Kinizsi	tszcs:	1 037 "
Kossuth	tszcs:	1 985 "
Rákóczi	tszcs:	750 "/84

Az 1961. január 4-i rendkívüli tanácsülésen jelentették be ünnepélyesen, hogy a község határában a szocialista átszervezés 88,5 %-ot ért el. A község termelőszövetkezeti községgé vált. A tömeges átszervezésnek kedvező politikai légkörben, a dolgozó parasztsággal egyetértésben történt megvalósítása, a korábbi éveknél lényegesen nagyobb eszköz és állatbevitel, a nagyobb állami támogatás gazdaságilag kedvező alapot teremtett a szövetkezeti gazdaságok indulásához.

A felsorolt tényezők együttesen eredményezték azt, hogy az átszervezés időszakában az ezzel együtt járó nagy föld, felszerelés, állatmozgatás és a kedvezőtlen időjárás ellenére is egyidejűleg valamelyest nőtt a mezőgazdasági termelés, vagy legalábbis nem csökkent.

Az átszervezésnek ebben a befejező szakaszában a közös gazdálkodás az 1958. előtti időszakokkal szemben lényegesen más gazdasági bázisra támaszkodott. Ez mindemeléltt abban fejeződik ki, hogy az átszervezés időszakában a mezőgazdasági termelés bizonyos fokig fellendült, hogy a belépők között sok volt a kis- és középparaszt, belépéskor a termelési eszköz és állatbevitel mennyisége nagyobb és minősége jobb volt a korábbi éveknél. Ezért a kollektivizálás alapján megvalósuló centralizáció magasabb színvonalon történt meg, mint a korábbi években. Ez pedig alapot adott a koncentráció folyamatának az előző éveknél nagyobb mértékű érvényesülésére.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének minden eddiginél nagyobb mérete, tömegjellege kedvezően hatott

a szövetkezeti gazdaságok nagyságára, területileg és taglétszámban. A szövetkezeti gazdaságok egy részében jelentős előrehaladást értek el a nagyüzem anyagi feltételeinek megteremtésében, termelésüknek a nagyüzemi termelés követelményeit kielégítő megszervezésében.

B e f e j e z é s ü l - és a felfelé ivelő fejlődés megindulásának bizonyítására néhány adatot szeretnék még itt közölni az 1962-es zárszámadások nagyszénási eredményeiből. Az adatok az Orosházi Járási Tanács 1962. évi zárszámadási jelentéséből valók:

FŐBB GABONAFÉLÉK TERMÉSÁTLAGA
TERMELŐSZÖVETKEZETENKÉNT

/1962/

/q/kh./

Tsz. neve:	Búza	<u>Őszi tavaszi</u>		Zab
		árpa		
Nagyszénási:				
Dózsa	10,3	15.5	-	3.4
Lenin	12.3	16.3	16.2	-
Uj Élet	8.6	15.9	10.2	-
Vörös Hajnal	10.2	11.5	13.1	-

FŐBB ŐSZI BETAKARÍTÁSU NÖVÉNYEK TERMÉSÁTLAGA
A MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZETEK KÖZÖS
GAZDASÁGAIBAN

/1962/

Tsz. neve:	Kuko- rica:	Cukor- répa:	Rost- kend.	Napra- forgó:	Lucer- na:
Nagyszénási:					
Dózsa	22.2	135.0	24.9	4.8	17.4
Lenin	18.9	180.0	26.7	12.6	10.6
Uj Élet	22.3	150.0	27.1	9.2	10.6
Vörös Hajnal	13.3	140.0	26.0	8.3	15.7

AZ ÁRUTERMEELÉS EGYES MUTATÓI A MEZŐGAZDASÁGI TERME-
LŐSZÖVETKEZETEK KÖZÖS GAZDASÁGAIBAN
/1962. év/

Tsz. neve:	100 kh. évközepi szántóra jutó állam- nak átadott;				
	Hízó- sertés.	Hízó- marha.	Barom- fi db.	tehént. liter.	tyúkto- jás db.

Nagyszánási:

Dózsa	33.4	17.8	619	6 843	1 539
Lenin	44.6	21.8	379	4 559	1 815
Uj Élet	29.8	21.6	176	1 572	1 609
Vörös Hajnal	47.8	8.4	222	2 098	2 476

NAGYSZÉNÁS TERMELŐSZÖVETKEZETEINEK 1962. ÉVI ZÁR-
SZÁMADÁS SZERINTI ADATAI:

Tsz neve:	Szántó- egység:	1 szántóegység- re jut		1 munka- egys. érték:	1 tag- ra ju- tó jö- ve- de- lem
		gazd. eredm.	tiszta vagyon:		
Dózsa	3 156.3	2758	4095	30.20	14 760
Lenin	3 140.9	2861	4210	28.34	14 531
Uj Élet	739	1465	2734	23.21	9 629
Vörös Hajnal	1268	1612	1571	24.48	9 470

BERUHÁZÁSI KÖZÉP- ÉS HOSSZULEJÁRATU HITELEK
ALAKULÁSA

/1000 Ft-ban/

Tsz neve:	Beruhá- zási hi- telek össze- sen:	Állóeszköz		Sajáterő %-a
		Össz.:	Ebből saját erő	

Nagyszénási:

Dózsa	1880	10098	8128	80
Lenin	1457	10065	8485	84
Uj Élet	952	2082	1113	53
Vörös Hajnal	885	2156	1138	54

BERUHÁZÁSI HITEL ALAKULÁSÁNAK
MUTATÓI

Tsz neve:	<u>Egy kh-ra eső állóeszköz</u>			1963-ban esedékes közép, hosszú hitel	1 kh szán- tóra jut
	<u>Hitel</u>	<u>Sajáterő</u>	<u>Össz:</u>		
Nagyszénási:					
Dózsa:	673	2913	3619	219	78
Lenin:	523	3049	3617	151	54
Uj Élet:	1325	1548	2899	126	175
Vörös					
Hajnal:	698	897	1700	173	136

IRODALOMJEGYZÉK, FORRÁSANYAGOK, MEGJEGYZÉSEK:

- 1./ Fritz Baade: Versenyfutás a 2000. évig.
75. oldal. - - - - - 4. oldal.
- 2./ Fritz Baade: Versenyfutás a 2000. évig.
74. oldal. - - - - - 4. oldal.
- 3./ 1967. évi III. törvény a mezőgazdasági termel^őszövetkezetekről. Magyar Közlöny 1967.
68. sz. - - - - - 7. oldal.
- 4./ 1967. évi III. törvény a mezőgazdasági termel^őszövetkezetekről. Magyar Közlöny
1967. 68. sz. - - - - - 9. oldal.
- 5./ Fritz Baade: Idézett mű. 80. old. - - - - 9. oldal.
- 6./ Dr. Karácsonyi János: Békés Vármegye története. Kiadja: Békésvármegye köz^önsége 1896. II. kötet. 300-304. old. - 15. oldal.
- 7./ MSzMP Békésmegyei Pártbizottság Pártarchivuma. Visszaemlékezések. - - - - 17. oldal.
- 8./ Békés Vármegye. Szerkesztette: Márkus György. Kiadta: Békésvármegye monográfiaja Szerkesztősége és Kiadóhivatala. Budapest. 1936. 324. oldal. - - - - 18. oldal.
- 9./ Munkásmozgalmi Dokumentumok. III. kötet. 462. oldal. - - - - 20. oldal.
- 10./ MSzMP. Békésmegyei Pártbizottság Pártarchivuma. Visszaemlékezések. - - - - 20. oldal.

- 11./ Munkásmozgalmi Dokumentumok. III.
kötet. 467. oldal. - - - - - 21. oldal.
- 12./ Békés Vármegye. Szerkesztette: Már-
kus György. Kiadva: 1936. 326. old.- -21. oldal.
- 13./ Békés Vármegye. Szerkesztette: Már-
kus György. Kiadva: 1936. 323. old- - 21. oldal.
- 14./ MSZMP. Békésmegyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Visszaemlékezések.- - 21. oldal.
- 15./ Orosháza története. Szerkesztette:
Nagy Gyula. 1965. 599. oldal. - - - 22. oldal.
- 16./ Orosháza története. Szerkesztette:
Nagy Gyula. 1965. 606. oldal - - - 22. oldal.
- 17./ MSZMP. Békés megyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Visszaemlékezések.
Sinkovicz Pál visszaemlékezése sze-
rint: "A tiszai harcokban, majd Tö-
rökszentmiklós, Fegyvernek, Kunhe-
gyes, Kenderes községek felszabadi-
tása során sok nagyszénási vöröska-
tona meghalt. Közöttük volt Lupto-
vics István, Nyuzó Antal, Gyurcsán
Imre, Viszkok István, Pusztai Ist-
ván, Biró István stb. Sebesült lett
Bagi János haslövéssel és egy Fábri
nevű ujjpusztai fiú toroklövéssel."-- -22. oldal.
- 18./Orosháza története. Szerkesztette:
Nagy Gyula. 1965.

A büntetések mértéke:

Sinkovicz Pál:	2 hónap
Uhlár András :	4 hónap
Pukánszki János:	3 hónap

Bikádi Antal: 4 hónap
Kunstár Pál : 5 hónap
Kovács István : 2 hónap
Szabó Gyula : 2 hónap

612. oldal. - - - - - 22 oldal.

19./ Orosháza története. Szerkesztette:
Nagy Gyula. 1965. 613. oldal. - - 22. oldal.

20./ MSZMP. Békés megyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Visszaemlékezések. Vá-
radi Sándor Visszaemlékezése.
.960. szept. 17. - - - - - 23. oldal.

21./ Békésvármegye története. Szerkesz-
tette: Márkus György. 1936. 324.o. 25. oldal.

22./ Orosháza története. Szerkesztette:
Nagy Gyula. 1965. 25. oldal.

23./ Békés Vármegye. Szerkesztette; Már-
kus György. 1936. 324. oldal. - - 25. oldal.

24./ Békés Vármegye. Szerkesztette: Már-
kus György. 1936. 325. oldal. - - 26. oldal.

25./ Békés Vármegye. Szerkesztette: Már-
kus György. /1930-as népszámlálás
adatai./ 323. oldal. - - - - - 26. oldal.

26./ MSZMP. Békésmegyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Visszaemlékezések. 26. oldal.

27./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község iratai.
2268/1944. - - - - - 27. oldal.

28./ Békésmegyei Levéltár Gyula

- Nagyszénás község iratai
400/1944. - - - - - 27. oldal.
- 29./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község iratai
1944. - - - - - 28. oldal.
- 30./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község iratai
Képviselőtestületi jegyzőkönyvek
1944. 3. sz. iratköteg. - - - - - 29. oldal.
- 31./ MSZMP. Békésmegyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Molnár Pálné fel-
jegyzései. - - - - - 31. oldal.
- 32./ Pártarchivum 17/1/10. - - - - - 32. oldal.
- 33./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község iratai
Nemzeti Bizottsági jegyzőkönyvek
37. rakt. sz. - - - - - 32. oldal.
- 34./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nemzeti Bizottsági jegyzőkönyvek
37-38. rakt. sz. - - - - - 33. oldal.
- 35./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nemzeti Bizottsági képviselőtestü-
leti jkv-ek. 37-38. sz. - - - - - 33. oldal.
- 36./ MSZMP. Békésmegyei Pártbizottság
Pártarchivum 17/1. - - - - - 34. oldal.
- 37./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Békésmegyei Földbirtokrendező Ta-
nács iratai 32/1945. - - - - - 35. oldal.

- 38./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Földbirtokrendező Tanács iratai
32/1945/2- - - - - 36. oldal.
- 39./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Békésmegyei Földhivatal iratai
/I-130/1950. - - - - - 37. oldal.
- 40./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község Földigénylő Bi-
zottsága iratai. 1945. l.rakt.sz.- 37. oldal.
- 41./ Békésmegyei Levéltár Gyula
Nagyszénás község földigénylő Bi-
zottság iratai. - - - - - 38. oldal.
- 42./ MSZMp. Békésmegye. Pártarchivum.
MKP. iratok. 17/1/2. - - - - - 39. oldal.
- 43./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
jkv. 3. sz. 1945. 93/N.B.580/1945. 40. oldal.
- 44./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
jkv.3.sz. 1945. NB. 427. -
1986/1945.- - - - - 40. oldal.
- 45./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
jkv.4.sz. 1946. 55/1946.- - - - - 41. oldal.
/március 13-i jegyzőkönyv./
- 46./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
márc. 19-i jkv. 84/1946.sz.- - - - - 41. oldal.

- 47./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
április 6-i jkv. 1946. 118/1946. 41. oldal.
- 48./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
április 13. jkv. 1946. 135/1946.NB. 41. oldal.
- 49./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
április 20-i jkv. 1946. 141/1946.
NB. sz. - - - - - 41. oldal.
- 50./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
május 4-i jkv. 1946. 154/1946.- - 42. oldal.
- 51./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
április 13-i jkv. 1946. 136/1946. 44. oldal.
- 52./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
dec.7-i jkv. 1946. 384/1946. sz. 45. oldal.
- 53./ Békésmegyei Levéltár Nagyszénás
község Nemzeti Bizottsága iratai.
dec. 28-i jkv. 1946. 400/1946. 45. oldal.
- 54./ Békésmegyei Pártarchivum.
17/1508. 73.sz. jelentés.- - - 46. oldal.
- 55./ Békésmegyei Levéltár NB. jegyző-
könyvek 5. sz. 1947. 48/1947.
NB. sz. - - - - - 46. oldal.
- 56./ MSZMP. Békésmegyei Pártarchivum
1947. jan. 3/17/1508. 43. old.- - 47. oldal.

- 57./ MSzMP. Békésmegyei Pártarchivum
1947. aug. 1. jkv. 17/1508.sz.- - - 47. oldal.
- 58./ Békésmegyei Levéltár Gyula
81/1947. Főispáni iratok. - - - - 48. oldal.
- 59./ Békésmegyei Levéltár Gyula.
Nagyszénás Nemzeti Bizottsági
iratok. 6. sz. 1948. máj. 29.
51/1948. NB. - - - - - 49. oldal.
- 60./ Pártarchivum. Orosháza. Járási
titkári ért.jkv. 1947. nov. 17.
17/1508.- - - - - 51. oldal.
- 61./ A Magyar Kommunista Párt és Szo-
ciáldemokrata Párt határozatai
1944,1948. /Kossuth 1967/ 595.o. 52. oldal.
- 62./ Vesd össze: Lenin "A szövetkeze-
tekről." Lenin Válogatott. Magyar
Helikon 1967. 458-463.o. - - - - 52. oldal.
- 63./ Pártarchivum. Békésmegyei városai
és községei a 3 éves terv tükrében
17/1514. dosszié. - - - - - 54. oldal.
- 64./ A magyar és a nemzetközi munkásmoz-
galom története 1945-65. A marxiz-
mus-leninizmus esti egyetem tanköny-
ve. 297. o. - - - - - 57. oldal.
- 65./ Békésmegyei Levéltár. Gyula. Nagy-
szénás község iratai. 1951. - - - - oldal.
- 66./ Békésmegyei Levéltár Gyula. Nagy-
szénás község iratai. 1951.- - - - 58. oldal.

- 67./ Pártarchivum. jkv. 1956. febr.26.
17/2/693. sz. - - - - - 60. oldal.
- 68./ Vesd össze: MDP. KV. 1956. jul.
18-21-i ülésének határozata.- - - 61. oldal.
- 69./ Vesd össze. MDP. KV. 1956. jul. 18-
21-i ülésén elfogadott "Irányelvek
a magyar népgazdaság második öté-
ves tervéhez. - - - - - 61. oldal.
- 70./ Pártarchivum. jkv. MSzMP. Párt VB.
1956. aug. 27. 17/2/696. - - - - - 62. oldal.
- 71./ Pártarchivum. Ügyészségi, bírósági
jelentések 1956. 17/122. - - - - - 62. oldal.
- 72./ Tíz esztendő a közös uton. FM. ki-
advány 1958. - - - - - oldal.
- 73./ Népszabadság 1958. szept. 14. - - 70. oldal.
- 74./ Jkv. 1949. okt. 5. Rendkívüli kép-
viselőtestületi ülés. 88/1949. kgv.
sz.

A községi képviselőtestület ... meg-
állapítja, hogy a 8500 lakossal ren-
delkező községnek semmiféle fürdője
nincs. A költségvetésben előirányzott
35.000 forintot kéri 60.000 forintra
kiegészíteni. Kérelemmel fordul a Bel-
ügyminisztérhez:

" Magyar Belügyminiszter Ur!

Nagyszénás községben mintegy 20 eszten-
dön keresztül népfürdő nincs. A felsza-
badulásunk előtti időben az akkori u-
rak a nép részére ezt nem építették meg
azért, mert nekik erre szükségük nem

volt. A felszabadulásunk utáni időben sem a községünk, sem más bevételi forrásunk nem tudta biztosítani dolgozó népünk részére megfelelő népfürdő megépítését. A 3 éves tervünkben és ennek utolsó évének negyedik negyedében tudtunk csak előirányozni költségvetésileg rendkívüli beruházásként 35 000 forintot népfürdő építésére. Ez az összeg azonban nem elegendő, vagyis a mérnökiileg elkészített költségvetés szerint 25.000 Ft. államsegélyre van szükségünk, amit ezuton dolgozó népünk nevében kérünk...

Nagyszénás, 1949. okt. 15.

Nagyszénás község képviselőtestülete nevében

Sinkovicz János sk.

főjegyző.- - - - 71. oldal.

75./ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentuma 1956-1962.

94-113 oldal.- - - - - 72. oldal.

76./ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956-1962.

97. oldal.- - - - - 72. oldal.

77./ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956-1962.

267. oldal.- - - - - 73. oldal.

78./ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956-1962.

269. oldal.- - - - - 73. oldal.

- 79./ MSzMP. Békésmegyei Pártbizottság
Pártarchivuma. Orosházi JB. iratai.
17/2/10. 1958-as iratok. - - - - - 75. oldal.
- 80./ Pártarchivum. Orosházi JB.
Pártbizottsági jegyzőkönyvek
1 F/1958/MSzMP. 3-13. - - - - - oldal.
- 81./ Pártarchivum 17/200/1958. 191-es irat. 77. oldal.
- 82./ Pártarchivum. Nagyszénási VB. Munka-
terv 1959. júl. 1. 17/214. 45-ös irat. 79. oldal.
- 83./ Pártarchivum. 17/216/1959. - - - - - 83. oldal.
- 84./ Állami földmérési és Térképészeti
Hivatal tsz. és tszcs. részaránykimu-
tatása. Nagyszénás. - - - - - 85. oldal.

TARTALOMJEGYZÉK

1. A mezőgazdaság problémái az utóbbi évtizedekben..... 1. oldal.
2. Nagyszenás község rövid ismertetése és vázlatos története 1945-ig..... 14. oldal.
3. Földbirtokviszonyok a községben 1945 előtt..... 24. oldal.
4. A község felszabadulása 1944. október 7..... 29. oldal.
5. Az MKP megalakulása. Az élet megindulása..... 31. oldal.
6. Pártviszonyok a községben 1944-45-ben 39. oldal.
7. A földhöz juttatott új gazdák termelési problémái..... 42. oldal.
8. A munkás-paraszt demokratikus diktatúra időszaka. A társadalmi ellentmondások kiéleződése..... 46. oldal.
9. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének megkezdése és kibontakozása.... 50. oldal.
10. Gazdasági és politikai problémák az 50-es évek elején..... 55. oldal.
11. Az ellenforradalom..... 62. oldal.
12. A konszolidáció, a termelőszövetkezetek szervezeti, politikai helyzete, fejlődése..... 65. oldal.

13. A mezőgazdaság szocialista átszervezése..... 72. oldal.
14. Irodalomjegyzék, forrásanyagok, megjegyzések..... 89. oldal.

Köszönöm, a község és a termelőszövetkezetek vezetőinek, valamint mindazoknak a szives segítségét, akik dokumentumokkal, visszaemlékezéseikkel segítettek munkámban.

Köszönöm a Békés megyei Pártbizottság Pártarchivuma vezetőjének, valamint a Békés megyei Levéltár vezetőjének szives segítségét, amiért olyan készségesen bocsátották rendelkezésemre a szükséges anyagokat.

Hódmezővásárhely, 1969. április 15.

Mayer Gyuláné

felsőfokú technikumi decens
Hódmezővásárhely,
Felsőfokú Mezőgazdasági
Technikum

38-21/1968-69.

bksz.

Tárgy : **Mayer Gyuláné**

doktori szigorlata

Dr. Serfőző Lajos elvtársnak
egyetemi docens

Melléklet : 1 db. disszertáció

H e l y b e n

Professzor Elvtárs !

Mellékelve . **Mayer Gyuláné. "A földosztás és a mezőgazdaság szocialista átszervezése Nagyszenás községben"**

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhivnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, 1969. május 6.

[Handwritten signature]

.....
d é k á n

A kiadmány hiteles :

[Handwritten signature]
.....
dékáni hiv. vezető

Kapták : **Dr. Rácz János tszv. doc.**

Dr. Serfőző Lajos. doc. társbiráló

Dr. Horváth I. K. né tanszéki könyvtáros

Dr. Szilágyi Pál tanszéki könyvtáros